

ধৃতব্রতাসি ভদ্রং তে দয়েন নিয়মেনচ । তপোদ্বিণ্ডামৈশ শ্রদ্ধয়া চেশ্বরং ভজ ॥ ৩ ॥
স ত্বয়া রাধিতঃ শুক্লো বিতন্ত্বন্ম মামকং যশঃ । ছেত্তা তে হৃদয়গ্রহিমৌদর্যে ব্রহ্মভাবনঃ ॥ ৪ ॥
শ্রীমত্রেয় উবাচ ॥

দেবহৃত্যপি সন্দেশং গৌরবেণ প্রজাপতেৎ । সম্যক্ষ শ্রদ্ধায় পূরুষং কৃটশ্বমভজদ্ব গুরুং ॥ ৫ ॥
তন্ত্রাং বহুতিথে কালে ভগবান্ম মধুসূদনঃ । কার্দমং বীর্যমাপনো জজেহশ্চিরিব দাক্ষণি ॥ ৬ ॥
অবাদয়ং স্তুতা ব্যোম্নি বাদিত্রাণি ঘনাঘনাঃ । গায়স্তি তং স্ম গন্ধর্বা নৃত্যস্ত্যপ্সরসো মুদী ॥ ৭ ॥

শ্রীধরস্মানী ।

দয়েনেন্দ্রিয়সংযমেন নিয়মেন স্বধর্মেণ তপাংসি দ্রবিণ্ডামানি চ তৈঃ ॥ ৩ ॥
হৃদয়গ্রহিমহক্ষারলক্ষণং বক্ষং ছেত্তা ছেৎস্যতি ঔদর্যঃ পুত্রঃ সন্ম ব্রহ্ম ভাবয়তি উপদিশতীতি তথা ॥ ৪ ॥
শ্রাদ্ধায় বিশ্বস্য ॥ ৫ ॥

বহুতিথে বহুতরে কালে অতিক্রান্তে ॥ ৬ ॥
ঘনাঘনা ইতোকং পদং বর্ষস্তো মেষাঃ । গায়স্তি নৃত্যস্তিত্ব ॥ ৭ ॥

ক্রমসম্বর্তনঃ ।

স স্বয়েতি । কদাচিদপি তদ্বিষ্টর্তুং নশক্তোতি যঃ স ইত্যর্থঃ ব্রহ্ম ভগবত্তত্তঃ ॥ ৮ ॥
সন্দেশমূপদেশং শুক্ল শুক্রতয়া চিন্ত্যমানঃ ॥ ৫ ॥
বহুতিথে বহুনাং পূর্বে কালে বহুগুগণ সংবস্য তিথুগিতি পূরণ প্রকরণে পাণিনিহৃতঃ । বীর্যঃ ভক্তিপ্রভাবঃ তদাপমন্তেন
বশীভৃত ইত্যর্থঃ ॥ ৬ ॥ ৭ ॥ ৮ ॥ ৯ ॥

শ্রীবিশ্বনাথ চক্রবর্তী ।

হৃদয়গ্রহিমহক্ষারলক্ষণং বক্ষং ঔদরজাতঃ সন্ম ব্রহ্মভাবনঃ ব্রহ্মপদেষ্টা ॥ ১ ॥
সন্দেশমূপদেশং গুরুং যঃ পুত্রো তৃতীয়া গুরুর্ভবিষ্যতি তৎ ॥ ৫ ॥
বহুতিথেতি বহুনাং পূর্বে বহুতরে কালে অতিক্রান্তে সতীত্যর্থঃ বহুগুগণসংবস্য তিথুগিতি স্থতঃ । কার্দমং বীর্যং কর্দমস্য
ভক্তিপ্রভাবং আপমন্তেন বশীভৃত ইত্যর্থঃ । অগ্নিরিব দাক্ষণি তস্যামস্ত্যামিরূপেণ স্থিতএব স পুত্ররূপেণ প্রকটীবভূবেত্যর্থঃ ॥ ৬
ঘনাঘনা গর্জস্তো মেষা ইব দেবা ইত্যর্থঃ । ব্যুক্তাক্ষা ঘনাঘনা ইত্যৱৰঃ ॥ ৭ ॥

তুমি ধৃতব্রতাই আছ, একশে ইন্দ্রিযদমন, স্বধর্মাচরণ, তপস্যানুষ্ঠান এবং ধনাদি দান দ্বারা
শ্রদ্ধা পূর্বক ভগবানের আরাধনা কর ॥ ৩ ॥

গ্রিষে ! তুমি ভগবানের আরাধনায় প্রবৃত্ত হইলে তিনি আমার যশঃ বিস্তার করিয়া তোমার পুত্র
রূপে জন্ম গ্রহণ করিবেন এবং তোমাকে পরম ব্রহ্ম উপদেশ করিয়া তোমার হৃদয়গ্রহি অর্ধাং
সংসারবন্ধন ছেদন করিবেন ॥ ৪ ॥

মৈত্রেয় কহিলেন বৎস বিদ্঵ ! কর্দম প্রজাপতি এই প্রকার আদেশ করিলে দেবহৃতি গৌরব
করিয়া তাহার উপদেশ বাক্য গ্রহণ করিলেন এবং তাহাতে সম্যক্ষ বিশ্বাস করিয়া সর্বকাল ব্যাপি
পরম পূরুষ ভগবানের আরাধনায় প্রবৃত্ত হইলেন ॥ ৫ ॥

ঐ রূপ আরাধনায় বহুতর কাল অতিক্রান্ত হইল, কার্ত্তে যেমন অগ্নি উৎপন্ন হয়, তাহার ন্যায়
ভগবান্ম মধুসূদন কর্দমের বীর্য আশ্রয় করিয়া দেবহৃতির গর্ত্তে জন্ম গ্রহণ করিলেন ॥ ৬ ॥

যখন দেবহৃতির গর্ত্তে ভগবান্ম উৎপন্ন হইলেন তখন গগনমণ্ডলে ব্যুক্ত জনধর পটল হইতে বিবিধ
বাদ্য হইল এবং গন্ধর্ববর্গ গান করিতে লাগিল ও অপ্সরা সকল আনন্দে নৃত্য আরম্ভ করিল ॥ ৭ ॥

ପେତୁଃ ସୁମନ୍ମୋ ଦିବ୍ୟାଃ ଖେଚରୈରପବର୍ଜିତାଃ । ପ୍ରସେହୁଶ ଦିଶଃ ସର୍ବା ଅଷ୍ଟାଂସିଚ ମନ୍ତ୍ରାଂସିଚ ॥ ୮ ॥
ତ୍ରେ କର୍ଦ୍ମାଶ୍ରମପଦ୍ମ ମରମ୍ଭତ୍ୟା ପରିଶ୍ରିତଂ । ସ୍ଵୟମ୍ଭୁଃ ସାକଷ୍ମୟଭିତ୍ତିରଭ୍ୟାଃ ॥ ୯ ॥
ଭଗବତ୍ସଂ ପରଂ ବ୍ରଙ୍ଗ ମଦ୍ରେନାଂଶେନ ଶକ୍ରହନ୍ । ତତ୍ତ୍ଵଦଂଖ୍ୟାନ ବିଜ୍ଞାପ୍ତ୍ୟ ଜାତଂ ବିଦ୍ଵାନଜଃ ସ୍ଵରାଟ୍ ॥ ୧୦ ॥
ସଭାଜୟନ୍ ବିଶ୍ଵଦେନ ଚେତସା ତଚ୍ଛିକୀର୍ଷିତଂ । ପ୍ରହୃସମାଗୈରଭ୍ୟଭିତ୍ତିଃ କର୍ଦ୍ମକ୍ଷେଦମଭ୍ୟଧାଃ ॥ ୧୧ ॥
ଶ୍ରୀବ୍ରଙ୍ଗୋବାଚ ॥

ଦ୍ୱୟା ମେହପଚିତିତ୍ୱାତ କଲିତା ନିବ୍ୟଳୀକତଃ । ଯମେ ସଂଜଗୃହେ ବାକ୍ୟଂ ଭବାନ୍ ମାନଦ ମାନଯନ୍ ॥ ୧୨ ॥
ଏତାବତ୍ୟେବ ଶୁଣ୍ଠ୍ୟା କାର୍ଯ୍ୟା ପିତରି ପୁତ୍ରକୈଃ । ବାଢ଼ମିତ୍ୟନୁଗନ୍ୟେତ ଗୌରବେଗ ଗୁରୋର୍ବଚଃ ॥ ୧୩ ॥

ଶ୍ରୀଧରମାମୀ ।

ଅପବର୍ଜିତା ମୁକ୍ତାଃ ॥ ୮ ॥

ପରିଶ୍ରିତଂ ବେଷ୍ଟିତଂ ॥ ୯ ॥

ଆଗତ୍ୟ କିଂ କୁତ୍ତବାନ୍ ତଦାହ ଭଗବତ୍ତମିତି ଦ୍ୱାଭ୍ୟାଃ ତର୍ବାନାଃ ସଂଖ୍ୟାନଃ ଯଶ୍ଚିନ୍ ତମ୍ୟ ମାଂଖ୍ୟମ୍ୟ ବିଜ୍ଞାପ୍ତ୍ୟ ବିଶେଷେ ଜ୍ଞାପନାୟ
ଭଗବତ୍ସଂ ଜାତଂ ବିଦ୍ଵାନ୍ ଅଜୋ ବ୍ରଙ୍ଗା ସ୍ଵରାଟ୍ ମୁତ୍ତଃ ମିଦ୍ରଜାନଃ ॥ ୧୦ ॥

ତମ୍ୟ ଚିକୀର୍ଷିତଂ ସଭାଜୟନ୍ ପୁଜ୍ୟନ୍ । ପ୍ରହୃସମାଗୈ ରମ୍ଭିତ୍ତିରଭ୍ୟଭିତ୍ତିଃ କର୍ଦ୍ମକ୍ଷେଦମଭ୍ୟଧାଃ ଇତି ଦ୍ୱରୋରଥୟଃ ।
ଚକାରାଃ ଦେବହୃତିକ୍ଷ ॥ ୧୧ ॥

ତତ୍ କ୍ଷୟେତି ପଞ୍ଚଭିତ୍ତିଃ କର୍ଦ୍ମଃ ପ୍ରାହ ଅପଚିତିଃ ପୂଜା କୁତା । ଯଦ୍ୟାଃ ନିକପ୍ଟଃ ମମ୍ୟକ୍ ଗୃହୀତବାନ୍ ॥ ୧୨ ॥

ଅମୁମନ୍ୟେତେତି ବେଦତାବତ୍ୟେବ ॥ ୧୩ ॥

କ୍ରମନାମ୍ଭଃ ।

ଭଗବତ୍ତମିତି ଯୁଗକଂ ॥ ୧୦ ॥ ୧୧ ॥ ୧୨ ॥ ୧୩ ॥ ୧୪ ॥ ୧୫ ॥

ଶ୍ରୀବିଶ୍ଵନାଥଚକ୍ରବର୍ଣ୍ଣୀ ।

ଅପବର୍ଜିତା ବିଶ୍ଵିଷାଃ ॥ ୮ ॥ ପରିଶ୍ରିତଂ ବେଷ୍ଟିତଂ ॥ ୯ ॥

ସହେନ ଶୁଦ୍ଧମୁହୂରତପେଣ ଅଂଶେନ ନତୁ ପୂର୍ବମୁହୂରତପେଣ୍ଟ୍ୟାଃ । ତତ୍ତ୍ଵମ୍ୟ ମାଂଖ୍ୟମ୍ୟ ଯଶ୍ଚିନ୍ ତମ୍ୟ ମାଂଖ୍ୟମ୍ୟ ବିଜ୍ଞାପ୍ତ୍ୟ ବିଶେଷେ ଜ୍ଞାପନାୟ
ଜାତମାବିଭୂତ୍ ତ୍ରେ ଜାନନ୍ ସଭାଜୟନ୍ ପୁଜ୍ୟନ୍ ପ୍ରହୃସମାଗୈରଭ୍ୟଭିତ୍ତିଃ କର୍ଦ୍ମକ୍ଷେଦମଭ୍ୟଧାଃ ॥ ୧୦ ॥ ୧୧ ॥

ଅପଚିତିଃ ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କୁତା ॥ ୧୨ ॥ ପୁତ୍ରକୈଃ ସଂପୁତ୍ରଃ । ବାଢ଼ମିତି ବଧାଜ୍ଞାପର୍ବତି ତଥା କରବାଣିତି ॥ ୧୩ ॥

ଅପର ଆକାଶ ହିତେ ଅମରବନ୍ କର୍ତ୍ତକ ପରିମୁକ୍ତ ଦିବ୍ୟ ପୁନ୍ପ ହସ୍ତି ପତିତ ହିତେ ଲାଗିଲ, ଆର
ଦିକ୍, ଜଳ, ତଥା ସର୍ବ ପ୍ରାଣିର ମନଃ ପ୍ରସନ୍ନ ହିଇଯା ଉଠିଲ ॥ ୮ ॥

ହେ ଶକ୍ରନାଶନ ବିଦୁର ! ତଦମନ୍ତର ମରୀଚି ପ୍ରଭୃତି ଋଷିଗଣ ସମଭିବ୍ୟାହାରେ ବ୍ରଙ୍ଗା କର୍ଦମେ ଆଶ୍ରମେ
ଆଗମନ କରିଲେନ ॥ ୯ ॥

ସ୍ଵତଃସିଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭାବେ ବ୍ରଙ୍ଗାର ବିଦିତ ହିଇଲ ଯେ, ବିଶେଷ ରୂପେ ମାଂଖ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶାର୍ଥ ପରବ୍ରଙ୍ଗ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟଂ
ଭଗବାନ୍ ସତ୍ତ୍ଵ ଅଂଶେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଲାହେନ ॥ ୧୦ ॥

ବିଶ୍ଵଦ ଚିତ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଭଗବାନେର ଈ ଚିକୀର୍ଷିତ ଅବଗତ ହେଉଥାତେ ତଦୀଯ ବାସନାର ପ୍ରଶଂସା କରିଲେନ
ପରେ ପ୍ରହକ୍ତେନ୍ଦ୍ରିୟ ହିଇଯା ଆମନ୍ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ କର୍ଦମ ଏବଂ ଦେବହୃତିକେ ବଲିଲେନ ॥ ୧୧ ॥

ବ୍ରଙ୍ଗା ପ୍ରଥମତଃ କର୍ଦମକେ ସମ୍ବୋଧନ କରିଯା କହିଲେନ, ହେ ତାତ ! ତୁମ୍ୟ ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରକାରେ ଆମାର ପୂଜା
କରିଲେ, ଯେ ହେତୁ ଅକପଟେ ଆମାର ପ୍ରତି ମାନ ଦାନ ପୂର୍ବକ ଆମାର ବାକ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଯାଇ ॥ ୧୨ ॥

ବ୍ୟେ ! ପିତ୍ରାଦି ଗୁରୁଙ୍ଗୋକେ କୋନ ଆଦେଶ କରିଲେ “ଯେ ଆଜତା” ଏହି କଥା ବଲିଯା ଗୌରବ ପ୍ରଦର୍ଶନ
ପୂର୍ବକ ଯେ ମାନ୍ୟ କରା ତାହାଇତ ଗୁରୁ ଶୁଣ୍ଠ୍ୟା ପୁତ୍ରଦେର ପିତାର ପ୍ରତି ଏହି ପ୍ରକାର ମେବା କରାଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ॥ ୧୩ ॥

ଇମା ଦୁହିତରଃ ସତ୍ୟକୁ ବନ୍ଦ ସ୍ଵମ୍ଭୟମାଃ । ସର୍ଗମେତଃ ପ୍ରଭାବୈଃ ସୈର୍ବଂହସିଯଣ୍ଟି ନୈକଥା ॥ ୧୪ ॥
ଅତସ୍ମୟମୁଖ୍ୟଭୋଯା ସଥାଶୀଳଃ ସଥାରୁଚି । ଆତ୍ମଜାଃ ପରିଦେହଦ୍ୟ ବିନ୍ଦୁଣୀହି ସଶୋଭୁବି ॥ ୧୫ ॥
ବେଦାଈମାଦ୍ୟଃ ପୁରୁଷମବତୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵମାୟା । ଭୂତାନାଃ ଶେବଧିଂ ଦେହଂ ବିଭାଗଃ କପିଲଃ ମୁନେ ॥ ୧୬ ॥
ଆନବିଜ୍ଞାନଯୋଗେନ କର୍ମଗାମୁଦ୍ଧରନ୍ ଜଟାଃ । ହିରଣ୍ୟକେଶଃ ପଦ୍ମାକ୍ଷଃ ପଦ୍ମମୁଦ୍ରାପଦାମୁଜଃ ॥ ୧୭ ॥
ଏମ ମାନବି ତେ ଗର୍ତ୍ତଃ ପ୍ରବିଷ୍ଟଃ କୈଟଭାଦିନଃ । ଅବିଦ୍ୟାସଂଶୟାଗ୍ରହିଂ ଛିତ୍ତା ଗାଃ ବିଚରିଷ୍ୟତି ॥ ୧୮ ॥

ଶ୍ରୀମତ୍ତାଗବତମ୍ ।

ଅନେକଥା ପ୍ରଭାବୈ ବର୍ଣ୍ଣିଷେ ବର୍ଣ୍ଣହସିଯଣ୍ଟି ବର୍ଣ୍ଣହସିଯଣ୍ଟି ॥ ୧୪ ॥

ଋଷିମୁଖ୍ୟଭୋଯା ମରୀଚ୍ୟାଦିଭ୍ୟଃ ॥ ୧୫ ॥

ପୁରୁଷ ସାକ୍ଷାତ୍କାରୀଖର ଏବ ଇତ୍ୟାହ ବେଦାହସିତି । ଶେବଧିଂ ନିଧିଂ ସର୍ବାଭୀଷିତଃ ॥ ୧୬ ॥

ଦେବହୁତିଂ ପ୍ରଭ୍ୟାହ ତ୍ରିତିଃ । ଜ୍ଞାନଂ ଶାଙ୍କୋଥଃ ବିଜ୍ଞାନମପରୋକ୍ଷଃ ତେ ଏବ ଯୋଗ ଉପାୟ ସ୍ତେନ କର୍ମଗାଂ ଜଟାଃ ମୂଳାନି ବାସନାଃ
ଉଦ୍ଧରନ୍ ଉଂପାଟଯିବ୍ୟନ୍ ପଦ୍ମମୁଦ୍ରାଯୁକ୍ତଃ ପଦାମୁଜଃ ଯମ୍ ॥ ୧୭ ॥

ହେ ମାନବି ଅବିଦ୍ୟା ସ୍ଵର୍ଗପାଞ୍ଜାନଃ ସଂଶୟା ମିଥ୍ୟାଜ୍ଞାନାନି ତମ୍ଭୟଃ ତବ ହୃଦୟଗ୍ରହିଂ ॥ ୧୮ ॥

ଶ୍ରୀମତ୍ତାଗବତମ୍ ।

ସ୍ଵେଚ୍ଛ ମାୟା କ୍ରମରା ॥ ୧୬ ॥ ୧୭ ॥

ଅବିଦ୍ୟାଦିକମନ୍ୟେଷାଃ ଛିତ୍ତେତି ଜ୍ଞେୟଃ । ତଗବନ୍ ପ୍ରାହୃତିବ ଶ୍ଵାନସ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧମତ୍ତାଙ୍କକହାନ୍ । ତତ୍ର ନ ସଂଭବତି ଉପଦେଶାଦିକନ୍ତ
ଶ୍ରୀବିଦ୍ୟନାଥଚକ୍ରବତ୍ତୀ ।

ତବ ପୁତ୍ରା ସମ୍ବନ୍ଧନିଯଷ୍ଟ ତଦାପ୍ୟେବଃ ସର୍ଗୋ ନାରକିଯତ୍ । ସଥା ଆଭିର୍ତ୍ତିହିତିଃ ସର୍ଗୋ ବିଷ୍ଟାରଯିଷ୍ୟତେ ଇତ୍ୟାହ ଇମା ଇତି ପ୍ରଭାବୈ
ପ୍ରଭାବତ୍ତିରିଷ୍ଟେଃ ॥ ୧୪ ॥

ସ୍ଵମାୟିବୈ ଭୂତାନାଃ ଶେବଧିଂ ନର୍ବାଭୀଷିଟିପ୍ରଦଃ ସାହିକ ଜ୍ଞାନାଦି ପ୍ରଦାତାରଃ ବିଭାଗଃ ବସ୍ତ ତସ୍ତ ନିତ୍ୟଦେହମେବମବତୀର୍ଣ୍ଣମିତ୍ୟର୍ଥଃ ॥ ୧୫ ॥

ଦେବହୁତିଂ ପ୍ରଭ୍ୟାହ ଜ୍ଞାନଂ ପରୋକ୍ଷଃ ବିଜ୍ଞାନମପରୋକ୍ଷଃ ତେଏବ ଯୋଗ ଉପାୟତେନ କର୍ମଗାଂ ଜଟା ମୂଳାନି ବାସନା ଉଦ୍ଧରନ୍ ଉଂପାଟ-
ଯିତୁମିତ୍ୟର୍ଥଃ । ଅବିଦ୍ୟା ସ୍ଵର୍ଗପାଞ୍ଜାନଃ ସଂଶୟା ମିଥ୍ୟାଜ୍ଞାନାନି ତମ୍ଭୟଃ ହୃଦୟଗ୍ରହିଂ ॥ ୧୬ ॥

ଅଯଃ ମୁସମ୍ମତ ଇତ୍ୟନ୍ୟଷ୍ଟ ମିକ୍ଷବିଶେଷଃ କପିଲୋ ଦର୍ଶନକର୍ତ୍ତା ନ ସ୍ଵର୍ଗ ସମ୍ମତଃ ବେଦବିବକ୍ରାନ୍ତିକାରୀଖରବାଦାତ୍ମିତ୍ୟେବହି ପାଞ୍ଚବଚନଃ ଭାସ୍ୟକୁଟି-
କନ୍ଦୁତଃ । କପିଲୋ ବାସୁଦେବାର୍ଥ୍ୟତ୍ସର୍ବଃ ସାଂଖ୍ୟ୍ୟ ଅଗାମହ । ବ୍ରାହ୍ମାଦିଭ୍ୟଃ ଭୃତ୍ୟାଦିଭ୍ୟଃ ତୈତ୍ୟେବଚ । ତତୈବାସୁରରେ ସର୍ବବେଦା-

ବନ୍ଦ ! ତୋମାର ଏହି ମକଳ ସ୍ଵରୂପା ତନ୍ୟା ପତିପରାୟଣା ହିବେନ ଏବ ଇହାରା ସ୍ଵ ସ୍ଵ ଅଂଶ ଦ୍ୱାରା
ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ଆମାର ସ୍ଵର୍ଗପାଞ୍ଜାନାରେ ଆଗମନ କରିଯାଇନ୍, ଦ୍ୱୀପାରେ ଆମାର ପାରିଲାମ, ଆଦ୍ୟ
ପୁରୁଷ ଭଗବାନ୍ ସ୍ଵୀଯ ମାୟା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣି ମୁହଁରେ ନର୍ବାଭୀଷିଟିପ୍ରଦ ଏହି ଦେହ ଧାରଣ କରିଯା କପିଲଙ୍କରପେ ତୋମାର
ଗୃହେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହଇଯାଇନ୍ ॥ ୧୫ ॥

ହେ ମୁନେ ! ତୋମାର ଏହି ଯେ ପୁତ୍ରଟୀ, ଇନି ସାକ୍ଷାତ୍ ଈଶ୍ୱର, ଦେଖିଯାଇ ଆମି ଜାନିତେ ପାରିଲାମ, ଆଦ୍ୟ
ପୁରୁଷ ଭଗବାନ୍ ସ୍ଵୀଯ ମାୟା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣି ମୁହଁରେ ନର୍ବାଭୀଷିଟିପ୍ରଦ ଏହି ଦେହ ଧାରଣ କରିଯା କପିଲଙ୍କରପେ ତୋମାର
ଗୃହେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହଇଯାଇନ୍ ॥ ୧୬ ॥

ତନ୍ମନ୍ତର ଦେବହୁତିର ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କରିଯା କହିତେ ଲାଗିଲେନ ବନ୍ଦେ ! ତୋମାର ଏହି ବାଲକଟୀର
ଚକ୍ରଦ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ପଦମୁଦ୍ରା, କେଶ ହିରଣ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଏବ ପାଦପଦ୍ମେ ପଦମୁଦ୍ରା ରହିଯାଇଛେ, ଇନି ସାମାନ୍ୟ ବାଲକ ନହେନ,
ଶାନ୍ତଜନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଓ ପରୋକ୍ଷ ଜ୍ଞାନରପ ଉପାୟ ଦ୍ୱାରା କର୍ମମୂଳ ବାସନାକେ ମୁହଁଲେ ଉଂପାଟନ କରିବେନ ॥ ୧୭ ॥

ହେ ମାନବି ! ଇନି କୈଟଭନାଶନ ଭଗବାନ୍, ତୋମାର ଗର୍ତ୍ତେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହଇଯାଇଲେନ, ଇନି ତୋମାର ଅବିଦ୍ୟା

ଅଯଃ ସିଦ୍ଧଗଣାଧୀଶଃ ସାଂଖ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟଃ ସୁମ୍ଭାତଃ । ଲୋକେ କପିଲ ଇତ୍ୟାଖ୍ୟାଂ ଗନ୍ତା ତେ କୌର୍ତ୍ତିବର୍ଦ୍ଧନଃ ॥ ୧୯
ଶ୍ରୀମତ୍ରେଯ ଉବାଚ ॥

ତାବାଶାସ୍ୟ ଜଗଂଶ୍ରଷ୍ଟା କୁମାରୈଃ ସହ ନାରଦଃ । ହଂସୋ ହଂସେନ ସଂନେନ ତ୍ରିଧାମ ପରମଃ ଯମୋ ॥ ୨୦ ॥
ଗତେ ଶତଧୂତୋ କ୍ଷତଃ କର୍ଦମସ୍ତେନ ଚୋଦିତଃ । ଯଥୋଚିତଃ ସ୍ଵଦୁହିତ୍ତଃ ପ୍ରାଦାଦିଶ୍ଵରଙ୍ଗଃ ତତଃ ।
ମରୀଚଯେ କଳାଂ ପ୍ରାଦାଦନ୍ତୁୟାମଥାତ୍ରୟେ । ଶ୍ରଦ୍ଧାମଞ୍ଜିରମେ ସଞ୍ଚଛ୍ଵ ପୁଲନ୍ତ୍ୟାଯ ହବିଭ୍ରବ୍ଧଃ ॥ ୨୧ ॥

ଶ୍ରୀଧରସ୍ଵାମୀ ।

ସୁମ୍ଭାତଃ ସୁପ୍ରଜିତଃ ମନ୍ତ୍ରାତ୍ ପ୍ରାପ୍ୟାତି ॥ ୧୯ ॥

କୁମାରୈଃ ସହେତି ଶେଷଃ । ସହ ନାରଦଃ ନାରଦମହିତଃ । ମରୀଚ୍ୟାଦୀନ୍ ବିବାହାର୍ଥମବସ୍ଥାପ୍ୟ ନୈଷିଟିକେ ରୈତେଃ ପଞ୍ଚଭିଃ ସହିତୋ ହଂସୋ
ବ୍ରଜା ଯମୋ ତ୍ରିଧାମ ତୃତୀୟଃ ଧାମ ସ୍ଵର୍ଗଃ ତମ୍ୟ ପରାଂ କାର୍ତ୍ତାଂ ସତ୍ୟଲୋକଂ ॥ ୨୦ ॥

ଶତଧୂତୋ ବ୍ରଜପି ॥ ୨୧ ॥

କ୍ରମସନ୍ଦର୍ଭଃ ।

ଲୋକହିତାର୍ଥଃ ଯଥୋଦ୍ବାଦାବିତି ବିବେଚନୀୟ ॥ ୧୮ ॥

ଅଯମିତି । ଅନ୍ୟଷ୍ଠ ବିଶେଷଃ କପିଲୋଦର୍ଶନକର୍ତ୍ତା ନ ସୁମ୍ଭାତଃ । ବେଦବିକଳାନୀଧିବାଦାଂ । ତଥେବହି ପାଦବଚନଂ । ଭାଷ୍ୟକ୍ରି-
କଳ୍ପତଂ କପିଲୋ ବାସୁଦେବାଖ୍ୟ ସ୍ତରଃ ସାଂଖ୍ୟେ ଜଗାଦହ । ବ୍ରଜାଦିଭ୍ୟାଚ ଦେବେଭୋ ଭୃଗୁଦିଭ୍ୟାତ୍ମଧେବ । ତତେବାମୁର୍ଯ୍ୟେ ସର୍ବବେଦା-
ତୈର୍କପ୍ରବୃଂହିତଃ । ସର୍ବବେଦ ବିକଳ୍ପକ କପିଲୋହନ୍ୟୈ ଜଗାଦହ । ସାଂଖ୍ୟମାମୁର୍ଯ୍ୟେହନ୍ୟୈ କୁତର୍କପରିବୃଂହିତମିତି ॥ ୧୯ ॥ ୨୦ ॥

କଳାଦ୍ୟାଃ ସର୍ବୀ ଏବ ଭଗବଚ୍ଛକ୍ତିତ୍ଵେନ ଯୋଜ୍ୟା ॥ ୨୧ ॥

ଶ୍ରୀବିଶ୍ଵନାଥଚକ୍ରବତ୍ରୀ ।

ତୈର୍କପ୍ରବୃଂହିତଃ । ସର୍ବବେଦବିକଳ୍ପକ କପିଲୋହନ୍ୟୈ ଜଗାଦହ । ସାଂଖ୍ୟମାମୁର୍ଯ୍ୟେହନ୍ୟୈ କୁତର୍କପରିବୃଂହିତମିତି ॥ ୧୮ ॥ ୧୯ ॥

କୁମାରୈଃ ସହେତି ଶେଷଃ । ମରୀଚ୍ୟାଦୀନ୍ ବିବାହାର୍ଥମବସ୍ଥାପ୍ୟ ନୈଷିଟିକେରୈତେଃ ପଞ୍ଚଭିଃ ସହିତୋ ହଂସୋ ବ୍ରଜା ତୃତୀୟଃ ଧାମ
ସର୍ଗସ୍ତ୍ରାଦପି ପରମ ସତ୍ୟଲୋକଂ ॥ ୨୦ ॥

ଶତଧୂତୋ ବ୍ରଜପି ଯଥୋଦିତଃ ଶାସ୍ତ୍ରାଦିତମନତିକ୍ରମ୍ୟ ବିଶ୍ଵତ୍ୱଜାଂ ବିଶ୍ଵତ୍ୱଜ୍ୟଃ ॥ ୨୧ ॥

ଅର୍ଥାଂ ସ୍ଵରୂପେର ଅଜ୍ଞାନ ଏବଂ ସଂଶୟ ଅର୍ଥାଂ ମିଥ୍ୟା ଜ୍ଞାନ ସ୍ଵରୂପ ହଦୟଗ୍ରହି ଭେଦ କରିଯା ଅବନୀମଣ୍ଡଳେ
ବିଚରଣ କରିବେନ ॥ ୧୮ ॥

ପୁଣି ! ଇନି ସିଦ୍ଧଗଣେର ଅଧିଶ୍ଵର ଏବଂ ସାଂଖ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟ କର୍ତ୍ତକ ପୁଜିତ ହଇଯା ଲୋକେ କପିଲ ଏଇ
ଆଖ୍ୟା ପ୍ରାଣ ହଇବେନ ଅତ୍ରେ ଏହି ହଇତେଇ ତୋମାର କୌର୍ତ୍ତି ବ୍ରଜି ପାଇବେ ॥ ୧୯ ॥

ଶ୍ରୀମତ୍ରେଯ କହିଲେନ କର୍ଦମ ଏବଂ ଦେବତୁତିକେ ଏହି ପ୍ରକାର ଆଶ୍ୱାସ ପ୍ରଦାନ କରିଯା ବ୍ରଜା ହଂସ୍ୟାନେ
ଆରୋହଣ ପୂର୍ବକ ନାରଦ ଓ ଅନ୍ୟ କତିପର କୁମାର ସହତୃତୀୟ ସ୍ଵର୍ଗେର ପରା ମୀରା ସତ୍ୟଲୋକେ ଗମନ କରିଲେନ ।
ଅର୍ଥାଂ ବିବାହାର୍ଥ ମରୀଚ୍ୟାଦୀ ବିପ୍ରଦିଗକେ ମେହି ସ୍ଥାନେ ସଂଶ୍ଵାପନ ପୂର୍ବକ ପାଂଚ ଜନ ନୈଷିଟିକ ବ୍ରଜାଚାରି ସମଭି-
ବ୍ୟାହାରେ ସ୍ଵହାନେ ପ୍ରତି ନିଯୁତ ହଇଲେନ ॥ ୨୦ ॥

ଆହେ ବିଦୁର ! ବ୍ରଜା ଗମନ କରିଲେ ମୁନିବର କର୍ଦମ ତାହାର ଆଦେଶାନୁମାରେ ମେହି ସକଳ ବିଶ୍ଵତ୍ୱଜାଂ ଝାପି
ଗମକେ ଯଥାବିଧି ଆଜ୍ଞାକନ୍ୟା ମଞ୍ଚାଦାନ କରିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଲେନ । ମରୀଚିକେ କଳା, ଅତ୍ରିକେ ଅନୁମୂୟା,
ଅଞ୍ଜିରାକେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଏବଂ ପୁଲନ୍ତ୍ୟକେ ହବିଭ୍ରବ୍ଧ ନାନ୍ଦୀ କନ୍ତା ପ୍ରଦାନ କରିଲେନ ॥ ୨୧ ॥

পুলহায় গতিঃ যুক্তাঃ ক্রতবেচ ক্রিয়াঃ সতৌঃ । খ্যাতিঃ ভূগবে বচ্ছৎ বশিষ্ঠায়াপ্যরুক্ষতাঃ ॥ ২২
অথর্বণেহদদাচ্ছান্তিঃ যয়া যজ্ঞো বিতন্ততে । বিপ্রবৰ্তান্ কৃতোদ্বাহান् সদারান্ সমলালয়ৎ ॥ ২৩
তত্ত্বে খয়ঃ ক্ষত্তঃ কৃতদারা নিমন্ত্র্য তৎ । প্রাতিষ্ঠলন্দিমাপন্নাঃ স্বং স্বমাশ্রমমণ্ডলঃ ॥ ২৪ ॥
সচাবতীর্ণং ত্রিযুগমাজ্ঞায বিবুধ্বত্বং । বিবিক্ত উপসংগম্য অণম্য সমভাষত ॥ ২৫ ॥

শ্রীকর্দম উবাচ ॥

অহো পাপচ্যমানানাং নিরয়ে স্বৈরমঙ্গলৈঃ । কালেন ভূয়সা নুনং প্রসীদন্তীহ দেবতাঃ ॥ ২৬ ॥

শ্রীধৰমার্থী ।

যুক্তাঃ যোগ্যাঃ অমচ্ছৎ অদাঃ ॥ ২২ ॥

বিতন্ততে সমৃদ্ধঃ ক্রিয়তে শাস্ত্যধিষ্ঠাত্রীং দেবতামিত্যর্থঃ । সমলালয়ং সম্মোষিতবান্ ॥ ২৩ ॥

নিমন্ত্র্য পৃষ্ঠু । নন্দিঃ হর্ষং প্রাপ্তাঃ সন্তঃ ॥ ২৪ ॥

সচ মুনিঃ ত্রিযুগং বিষ্ণুং বিবিক্তে রহসি ॥ ২৫ ॥

পাপচ্যমানানাং ভূখং দহমানানাঃ নিরয়ে সংসারে স্বীয়েরমঙ্গলেঃ পাপৈঃ ॥ ২৬ ॥

ক্রমসন্দর্ভঃ ।

অকুক্তীচ পাতিৰতাশক্তি জ্ঞেয়া ত্রামাহি পটীচ্ছারোধনাকৃণাঃ যুক্তামিতি সতীমিতি চ সর্বত্র যোজ্যঃ ॥ ২২ ॥

এবং যয়েতিঃ ॥ ২৩ ॥ ২৪ ॥ ২৫ ॥

সাধারণ্যোপি দেবতা ভূয়সা কালেন প্রসীদন্তি স্বং ন তথেত্যাহ ॥ ২৬ ॥ বহিতি যুগ্মকেন । তত্ত্বাসাধারণ ইমাহ প্রথমেন । যোগে
হষ্টাঙ্গঃ স্বতন্ত্র সম্বন্ধমাত্র বশত্বমাহ । বিত্তীয়েন স্থানাং শুক্ষ্মভানাং পক্ষাত্মগতঃ ॥ ২৭ ॥ ২৮ ॥

শ্রীবিখ্যনাথচক্রবর্তী ।

যুক্তাঃ যোগ্যাঃ ॥ ২২ ॥ যযেতি শাস্ত্যব তপো যজ্ঞ জ্ঞানযজ্ঞাদ্যা বিস্তৃতাঃ সফলা ভবস্তীত্যর্থঃ ॥ ২৩ ॥

নিমন্ত্র্য পৃষ্ঠু । নন্দিঃ হর্ষং ॥ ২৪ ॥ সচ মুনিঃ ॥ ২৫ ॥

মদ্যাহে দ্বাবির্ভাবে নিষ্পত্তিষ্ঠৎ ক্ষণেব কারণঃ নতু ময়ি কিঞ্চিন্মুক্তমন্তীত্যাহ অহো ইতি ত্রিভিঃ । অত্র গোকে ত্রিবিধা
জনা দৃশ্যস্তে দেবতাস্তরোপাসকা ব্রহ্মোপাসকা ভগবত্পাসকাচ । তত্ত্বাদ্যানামুপাসনাকলদশাঃ দর্শয়তি । পাপচ্যমানানাং নিরয়ে
সংসারে দংহমানানাং ভূয়সেতি একশ্রিয়পি জন্মনি চেই প্রসীদন্তি তদপি ভূয়সেব কালেন নতু শীঘ্রমেব তত্ত্ব তত্ত্ব কামিতানি
ফলান্যপি দদতি ॥ ২৬ ॥

অপর পুলহকে তাঁহার উপযুক্তা গতি নাম্নী কল্পা, ক্রতুকে ক্রিয়া, ভূগুকে খ্যাতি, তথা বশিষ্ঠকে
অকুক্তী সমর্পণ করিলেন ॥ ২২ ॥

আর যে শান্তি দ্বারা যজ্ঞ সমৃদ্ধ করা গিয়া থাকে সেই শান্তি নাম্নী তনয়া অথর্বাকে প্রদান করিলেন ।
যুনিবর কর্দম এই প্রকারে কন্যা সম্প্রদান করিয়া সাদরে ঐ সমস্ত দ্বিজশ্রেষ্ঠ জাগ্রতাদিগকে কিছুকাল
লালম করিলেন ॥ ২৩ ॥

অহে বিহুর ! তদনন্তর সেই সকল ঋবি কর্দমের অনুজ্ঞা গ্রহণ পূর্বক সহৰ্ষ মনে স্ব স্ব আশ্রমের
প্রতি প্রস্থান করিলেন ॥ ২৪ ॥

তাঁহারা সকলে বিদ্যায় হইলে প্রজাপতি কর্দম, দেব শ্রেষ্ঠ ভগবান্ বিষ্ণুকে শীয় গৃহে অবতীর্ণ
জানিয়া নির্জনে তাঁহার সহিত সাক্ষাৎ করিলেন, এবং প্রণাম পূর্বক তাঁহাকে কহিতে লাগিলেন ॥ ২৫ ॥

অহো ! কি আশ্চর্য ! যে সকল ব্যক্তি এই সংসারে পাপ রূপ অগ্নি দ্বারা অতিশয় দহমান, তাঁহা-
দের প্রতি বহুকালে দেবতা সকল প্রসন্ন হয়েন ॥ ২৬ ॥

ବହୁଜନ ବିପକେନ ସମ୍ଯଗ୍ୟୋଗମାଧିନା । ଦ୍ରଷ୍ଟୁଁ ସତତେ ସତରଃ ଶୂନ୍ୟାଗାରେସୁ ସଂପଦଃ ॥ ୨୭ ॥

ମ ଏବ ଭଗବାନଦ୍ୟ ହେଲନଂ ନ ଗଣ୍ୟ ନଃ । ଗୃହେସୁ ଜାତୋ ଗ୍ରାମ୍ୟାଣଂ ସଂନାଂ ପଞ୍ଚପୋଷଣଃ ॥ ୨୮ ॥

ସ୍ଵୀର୍ଯ୍ୟାଂ ବାକ୍ୟମୁହୂର୍ତ୍ତଂ କର୍ତ୍ତୁଁ ମୁବତୀର୍ଣ୍ଣୋସି ମେ ଘେହେ । ଚିକିଷ୍ଟୁଁ ଭଗବନ୍ ଜ୍ଞାନଂ ଭକ୍ତାନାଂ ମାନବର୍ଦ୍ଧନଃ ॥ ୨୯ ॥

ତାନ୍ୟେବ ତେହଭିକୁଳପାଣି କୁଳପାଣି ଭଗବଂସ୍ତବ । ଯାନି ଯାନିଚ ରୋଚନେ ସ୍ଵଜନାନା ମରୁପିଣଃ ॥ ୩୦ ॥

ଆମରମ୍ଭୀସୀ ।

କୃତଃ ମର୍ବାଦେବତାଃ ପ୍ରସନ୍ନା ଇତି ଜ୍ଞାତଃ । ଅଲଭ୍ୟଲାଭାଦିତ୍ୟାହ ଦ୍ୱାଭ୍ୟାଂ ବହୁଜନଙ୍କ ବିପକେନ ସୁମିକ୍ଷେନ ସମ୍ଯଗ୍ୟୋଗେ ଭକ୍ତି ଯୋଗଃ ତମ୍ଭିନ ସମାଧିରେକାଗ୍ର୍ୟଂ ତେନ ଶୂନ୍ୟାଗାରେସୁ ବିବିଜ୍ଞ ସ୍ଥାନେସୁ ସଞ୍ଚ ତବ ପଦଃ ॥ ୨୭ ॥

ହେଲନମବଜ୍ଞାଂ ଲାଘବଂ ନଗନ୍ୟ ଅଗଗରିଷ୍ଠା । ଉଚିତମେବ ତବୈତଦିତ୍ୟାହ ସଞ୍ଚ ସାନାଂ ଭକ୍ତାନାଂ ପଞ୍ଚଂ ପୁଷ୍ପାସୀତି ତଥା ସଃ ॥ ୨୮ ॥

ଏତେ ପ୍ରପଞ୍ଚରତି ଦ୍ୱାଭ୍ୟାଂ । ସ୍ଵରମେବାବତୀର୍ଣ୍ଣୋସି । ସ୍ଵାକ୍ୟଃ ତବ ପୁତ୍ରୋ ଭବିଷ୍ୟାଶୀତି ସଞ୍ଚ ତଥଃ କର୍ତ୍ତୁଁ ଜ୍ଞାନଂ ଜ୍ଞାନ ସାଧନଂ ସାଂଖ୍ୟକ ଚିକିଷ୍ଟାଃ ସନ୍ ॥ ୨୯ ॥

ଯାନି ତବାଲୋକିକାନି ଚତୁର୍ଭୁଜାଦୀନି କୁଳପାଣି ତାନ୍ୟେବ ତେହଭିକୁଳପାଣି କୁଳପାଣି ଯୋଗ୍ୟାନି ଯାନିଚ ସ୍ଵଜନାନାଂ ରୋଚନେ ମନୁଷ୍ୟ

କ୍ରମମନ୍ତରଃ ।

ତାଦୃଶବାକ୍ୟରେ ହେତୁଃ । ଭକ୍ତାନାମସ୍ତଦିତ୍ୟାଶ୍ୱ କୁଳପାଣଂ ତ୍ରିକୌଦୀନାମପି ॥ ୨୯ ॥

ଯାନି ଯାନି ସ୍ଵଦୀଯ ସ୍ଵଜନେତ୍ୟୋରୋଚନେ ତାନି ତାନ୍ୟେବ କୁଳପାଣି ଯୋଗ୍ୟାନି ନାନ୍ୟାନୀତ୍ୟର୍ଥଃ । ଅନ୍ୟାନିଚ ଯାଦୃଶଂ ବସିଦେବାର କୁର୍ମିଶ୍ଚ କୁର୍ମଃ ପ୍ରପଞ୍ଚିତଃ ତାଦୃଶାନି ଜ୍ଞେଯାନି ତାଦୃଶମ୍ୟଚ ମାୟିକରୁମେବହି କରୋତ୍ତଃ । ତମ୍ଭୁସିଦ୍ଧାନ୍ତାଦୀଶାଃ ଫଳଦାଃ ଫଳମିଛତାଃ ଆଜ୍ଞାନଂ ଦର୍ଶ୍ୟାକୁର୍ମାର୍ଯ୍ୟା ବିଷ୍ଣୁବିନିର୍ମିତା ଇତି । ତୀକାଚ ତ୍ରିଭୁବନାଦୀଶାଃ

ଶ୍ରୀବିଶ୍ଵନାଥ ଚତ୍ରବତୀ ।

ଦ୍ଵିତୀୟାନାନ୍ତ୍ର ବହୁଭିରେ ଜମ୍ଭାତିଃ ମିଳିଃ ସଂଭାବ୍ୟତ ଇତ୍ୟାହ । ବହିତି ସମ୍ଯଗେବ ଯୋଗେ ର୍ଧଃ ସମାଧି ସ୍ତେନ ସମ୍ୟ ତବ ପଦଃ ନିର୍ବିଶେଷଃ ସକଳଃ ଦ୍ରଷ୍ଟୁଁ ମାଙ୍କାଂ କର୍ତ୍ତୁଁ ସତତେ ତୃତୀୟେମୁ ମଧ୍ୟେ ବୟମତିମନ୍ଦା ସ୍ତଦପି ତ୍ରେକପା ମହିମା ଅପାର ଏବେତ୍ୟାହ ସାମ୍ବବେତି । ହେଲନଂ ଲୋକକୁତାବଜ୍ଞାଂ ସ୍ଵଲାଭ୍ୟଃ ନ ଗଣ୍ୟ ଅଗଗରିଷ୍ଠା ସ୍ଵଭାବ ଏବାର୍ଯ୍ୟ ତେ ସନ୍ତକାଭାସାନପ୍ରାକର୍ଷୟାସୀତ୍ୟାହ । ସଞ୍ଚ ସାନାଂ ଭକ୍ତାନାଂ ପଞ୍ଚଂ ପୁଷ୍ପାସୀତି ତାନ୍ୟେବାଦ୍ଵୀଯାନ୍ ଜାନାମୀତି ଭାବଃ ॥ ୨୭ ॥ ୨୮ ॥

ଏତଦେବ ପ୍ରପଞ୍ଚରତି ଦ୍ୱାଭ୍ୟାଂ ଜ୍ଞାନ ଜ୍ଞାନସାଧନଂ ସାଂଖ୍ୟକ ଚିକିଷ୍ଟାଃ ପ୍ରକାଶାଦପି ଭକ୍ତାନାଂ ମାନମାଦରଃ ବର୍ଦ୍ଧନଭାବିତି ସଃ । ଭକ୍ତିଂ ବିନାଭୂତ ଜ୍ଞାନ୍ୟାକିଞ୍ଚିତ୍କରିତେବ ବାବହାପାନାଦିତି ଭାବଃ ॥ ୨୯ ॥

ତେ ତବ ନିତ୍ୟ ସଚିଦାନନ୍ଦମ୍ୟ ତାନ୍ୟେବ କୁଳପାଣି ଅଭିକୁଳପାଣି ସମ୍ବୁଦ୍ଧିତାନି ସଚିଦାନନ୍ଦମନ୍ଦନାନୀତ୍ୟର୍ଥଃ । ଯାନି ତବ ସ୍ଵଜନାନାଂ ସ୍ଵଜନେତ୍ୟାଃ ରୋଚନେ ଇତି ଅନ୍ୟାନ୍ୟରୋଚକାନି ବସ୍ତ୍ରତ୍ସଦୀୟାନି କୁଳପାଣି ନ ଭବନ୍ତି କିନ୍ତୁ ମାୟିକାନ୍ୟେବ । ସତୋହକ୍ଷମିତି ପ୍ରାକତକଳପର-

ସତିଗଣ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନେ ଅବସ୍ଥିତି କରିଯା ବହୁ ଜୟେ ଭକ୍ତିଯୋଗ ପୂର୍ବକ ଚିତ୍ରେ ଏକାଗ୍ରତା ସୁମିଳ କରିଯା ତଦ୍ଵାରା ଯାହାର ପାଦପଦ୍ମେ ଦର୍ଶନ ପ୍ରାପ୍ତ ହନ ॥ ୨୭ ॥

ମେହି ଏହି ଭଗବାନ୍ ଆମାଦେର ଲୟୁତା ଗଣ୍ୟ ନା କରିଯା ଆମାର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ନୀଚ ହିଲେଓ ଆମାଦିଗେର ଘେହେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହନ କରିଯାଇଛେ । ପ୍ରଭୋ ! ତୋମାର ଇହା ଉଚିତଇ ବଟେ, ସେହେତୁ ତୁମି ଆପନାର ଭକ୍ତିଦିଗେର ପଞ୍ଚ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଯା ଥାକ ॥ ୨୮ ॥

ଅପର ହେ ଭଗବନ୍ ! ଆୟି ଜାନିତେ ପାରିଲାମ ତୁମି ଆପନାର ବାକ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ “ତୋମାର ପୁନ୍ନ ହିଲେ” ଏହି ଅଜ୍ଞୀକାର ପ୍ରତିପାଳନ ଜଣ୍ଯ ଏବଂ ଜ୍ଞାନ ସାଧନ ସାଂଖ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଉପଦେଶ କରିବାର ନିମିତ୍ତଇ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଆମାର ଘେହେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହିଲ୍ଲାଇ । ପ୍ରଭୋ ! ତୁମି ଭକ୍ତଗଣେର ମାନ ବର୍ଦ୍ଧନକାରୀ, ଏହି ରୂପ କରିଲେ ଭକ୍ତିଦିଗେର ସମ୍ମାନ ବୁନ୍ଦି ହିଲେ, ଏତଦିଭିପ୍ରାୟେଇ ଏହି ଅବତାର ସ୍ଵିକାର କରିଯାଇ ॥ ୨୯ ॥

କିନ୍ତୁ ହେ ଭଗବନ୍ ! ସଦି ତୁମି ବସ୍ତ୍ରତଃ ପ୍ରାକୁତ ରୂପ ରହିତ, ତଥାଚ ତୋମାର ଯେ ସକଳ ଅଲୋକିକ

ହୁଏ ସୂରିଭିନ୍ନବୁଦ୍ଧମୟାଙ୍କା ସଦାଭିବାଦାର୍ହଗପାଦପାଠ ।

ଶ୍ରୀଶର୍ଵଯ ବୈରାଗ୍ୟ ଯଶୋହ୍ସବୋଧ ବୀର୍ଯ୍ୟଶ୍ରିଯ ପୂର୍ତ୍ତମହଂ ପ୍ରପଦେ ॥ ୩୧ ॥

ପରଃ ପ୍ରଧାନଃ ପୁରୁଷଃ ମହାତ୍ମଃ କାଳଃ କବିଃ ତ୍ରିବୁତଃ ଲୋକପାଳଃ ।

ଆୟାମୁତ୍ତ୍ୟାମୁଗତ ପ୍ରପଦଃ ସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦଶକ୍ତିଃ କପିଳଃ ପ୍ରପଦେ ॥ ୩୨ ॥

ଶ୍ରୀମରମାଣୀ ।

ତାତ୍ପରି ତେ ରୋଚନ୍ତ ଇତାର୍ଥ । ଅରୁପିଗଃ ପ୍ରାକ୍ତତକ୍ରପରହିତଶ ॥ ୩୦ ॥

ଅଭିବାଦାର୍ହଃ ପାଦପାଠଃ ସ୍ତୁ ଶ୍ରୀଶର୍ଵ୍ୟାଦିତଃ ପୂର୍ତ୍ତଃ ପୂର୍ଣ୍ଣଃ ॥ ୩୧ ॥

ଶ୍ରୀଶର୍ଵ୍ୟାଦିକଃ ବିବୃଗ୍ନାହ । ପରଃ ପରମେଶ୍ୱର । ତତ୍ତ ହେତୁଃ ସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦାଃ ସାଧୀନାଃ ଶକ୍ତ୍ୟୋ ସ୍ତୁ ତା ଏବାହ । ପ୍ରଧାନଃ ପ୍ରାକ୍ତତକ୍ରପଃ ପୁରୁଷଃ ତଦ୍ଵିଷ୍ଟାତାର । ମହାତ୍ମଃ ମହତ୍ତବରୁପଃ କାଳଃ ତେବଃ କ୍ଷୋଭକ । ତ୍ରିବୁତମହଙ୍କାରରୁପ । ଲୋକାତ୍ମକ ତ୍ରେପାଳନାତ୍ମକଙ୍କ । ତଦେବ ମାୟରା ପ୍ରଧାନାଦିରୁପତାମୁତ୍ତ୍ତ୍ଵ । ଚିଛଜ୍ଞା ନିଷ୍ପଗନ୍ତାମାହ । ଆୟାମୁତ୍ତ୍ୟାମୁଗତ ଚିଛଜ୍ଞାମୁଗତଃ ସ୍ଵଶ୍ରିମ୍ ଲୀନଃ ପ୍ରଫଳୋ ସ୍ତୁ ତଃ କବିଃ ସର୍ବଜ୍ଞଃ ପ୍ରଧାନାଦ୍ୟାବିର୍ଭାବ ଲୟ ସାକ୍ଷିଣିତାର୍ଥ ॥ ୩୨ ॥

ଶ୍ରୀମନ୍ଦର୍ଭଃ ।

ବ୍ରଜାଦୟଃ ମାୟା ତଦୀୟ ଦୈର୍ଘ୍ୟପରିକ୍ଷାର୍ଥ । ପ୍ରଥମଃ ମାୟରା ବୃଶଲାଦି ରୁପେଣ ପ୍ରହିତାଃ ସମ୍ମ ହିତୋଷା । ଅନଭିକ୍ରପତେ ହେତୁଃ । ଅରୁପିଗ ଇତି । ଆକ୍ରତ ରୂପ ରହିତଶେତି ଟୀକାଚ । ଅପାକ୍ରତେନ କ୍ରୁଦ୍ଧିତ୍ତାସମ୍ଭବାଂ ସ୍ଵଜନେତ୍ୟୋରୋଚମାନବ୍ରାଦେବଃ ରୂପଃ ଯୋଗ୍ୟଃ ନ ଭବତୀତ୍ୟାପି ନେତି ଭାବ ॥ ୩୦ ॥ ୩୧ ॥ କବିଃ ଜୀବ ॥ ୩୨ ॥

ଶ୍ରୀବିଶ୍ଵନାଥଚକ୍ରବତ୍ତୀ ।

ହିତଦ୍ୟୋତି ସାମିଚିରଣାନାଂ ବାଧ୍ୟା । ବୈରାଜକ୍ରମସ୍ୟ କୈଶ୍ଚିତ୍ତେଭେତ୍ତଃ ପ୍ରଥମଦଶାବ୍ଦାଂ ଧ୍ୟେରୁତ୍ୱେ ରୋଚକହେପ୍ୟାଯ ତ୍ୟାମରୋଚକର୍ମାଂ ତଦ୍ପିରୁପଃ ପ୍ରକ୍ରତହାନ୍ତଃ ଭଗବତଃ ସ୍ମୀଯଃ ରୂପମିତ୍ୟାଶ୍ୟାମ ॥ ୩୦ ॥

ଭକ୍ତଜନ ରୋଚକମାତ୍ରିରୁପସ୍ୟ ଲକ୍ଷଣଃ ବଦମେବ ଶ୍ରୀକପିଲଦେବ ବିଶିନ୍ତି ଆମିତି । ଶ୍ରୀଶର୍ଵ୍ୟାଦିନାଂ ସହାଂ ଭଗଶକ୍ରବାଚ୍ୟନାଂ ଚିନ୍ମୟ ଶୁଣାନାଂ ପୂର୍ତ୍ତଃ ମହା ତଡ଼ାଗଃ ତେନ ଭକ୍ତାନାମଭିବାଦମାର୍ତ୍ତନ ପରିଚର୍ଯ୍ୟାଦି ବିଷୟୀତ୍ତୁତଃ ସ୍ଵଦେଶ୍ୱର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣଃ ସ୍ଵରପମେବାପ୍ରାକ୍ରତଃ ତବ ରୂପମିତି ଦ୍ୟୋତିତଃ ॥ ୩୧ ॥

ଶ୍ରୀଶର୍ଵ୍ୟଃ ବିବୃଗ୍ନରୋବାନଭିରୁପମପ୍ୟାହ । ପରଃ ଦ୍ଵାରୋହନ୍ୟଃ ବହିରସରୁପଃ ପ୍ରଥମାଦିକମପି ହୁଏ କପିଲମେବ ପ୍ରଗଦେ । ତତ୍ତୁ ପ୍ରଧାନଃ ପ୍ରାକ୍ରତିରୁପଃ ପୁରୁଷ ଜୀବ । ମହାତ୍ମଃ ମହତ୍ତବରୁପଃ କାଳଃ ତେବଃ କ୍ଷୋଭକ । କବିଃ ତ୍ରିବୁତମହଙ୍କାରରୁପଃ ଲୋକପାଳମିତ୍ରାଦ୍ୟା-ଅକ । କିଞ୍ଚ ପ୍ରଗଞ୍ଚନ୍ତର୍ଯ୍ୟାନିତ୍ତାଂ ପ୍ରଗଞ୍ଚରୁପତମାହ ଆୟାମୁତ୍ତ୍ୟାମୀ ଚିଛଜ୍ଞା ପ୍ରଗଞ୍ଚାଦିହିଃ ହିତେନାପି ଅହୁଗତୋହୁପରିବିଷଃ ପ୍ରଫଳୋ ସେନ ତଃ ପ୍ରଗଞ୍ଚହେତୁହୁଦିପି ପ୍ରଗଞ୍ଚରୁପତମାହ ସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦାଃ ସାଧୀନାଃ ଶକ୍ତ୍ୟୋ ମାୟାଦ୍ୟା ସମ୍ମ ତଃ । ବ୍ରଦିଚୟା ମାୟାଦିତଃ ଶୁଭିଭିରେ ସର୍ବ-ପ୍ରଗଞ୍ଚନ୍ତ ନିର୍ମିତତ୍ତ୍ଵାଂ ମାୟାଦୀନାଂ ତଚ୍ଛକ୍ତିତ୍ରେନାଭିନ୍ନତ୍ଵାଂ ତେ କାର୍ଯ୍ୟାଗାଞ୍ଚ ତଦଭିରୁତ୍ୱାଂ ତବୈବେଦେ ସର୍ବଜ୍ଞ ମାୟିକ ରୂପମନଭିରୁପ-ମିତିର୍ଥ ॥ ୩୨ ॥

ଚତୁର୍ବୁଦ୍ଧାଦି ରୂପ ଏବଃ ସେ ସେ ରୂପ ତୋମାର ଭକ୍ତଜନେର ଅଭିରୁଚି ହୟ, ମେ ସକଳ ରୂପହି ତୋମାର । ଉପଯୁକ୍ତ ॥ ୩୦ ॥

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ପଣ୍ଡିତଗଣ ଆସ୍ତାତ୍ମ ଅବଗତ ହିତେ ଅଭିଲାଷ କରିଯା ମର୍ବଦା ତୋମାରହି ଆରାଧନା କରିଯା ଥାକେନ, ତୋମାର ପାଦପାଠିହି ଅଭିବାଦନେର ଯୋଗ୍ୟ ଏବଃ ତୁମି ଶ୍ରୀଶର୍ଵ୍ୟ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ସଶଃ, ଶ୍ରୀ, ଜୀବ, ବୈରାଗ୍ୟ, ଇତ୍ୟାଦିତେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ଅତଏବ ଆମି ତୋମାରହି ଶରଣାଗତ ହଇଲାମ ॥ ୩୧ ॥

ହେ ଈଶ ! ତୁମି ପରମେଶ୍ୱର, ଯେହେତୁ ତୋମାର ଶକ୍ତି ସାଧୀନ, ତୁମିହି ପ୍ରାକ୍ରତି ସର୍ବଜ୍ଞ ଅର୍ଥାଂ ପୁରୁଷ ଅର୍ଥାଂ ଅକ୍ରତିର ଅଧିଷ୍ଠାତା, ତୁମିହି ମହେ ଅର୍ଥାଂ ମହତ୍ତବ, ତୁମିହି କାଳ ଅର୍ଥାଂ ସକଳେର କ୍ଷୋଭକ, ତୁମିହି କବି ଅର୍ଥାଂ ସୂତ୍ର ତତ୍ତ୍ଵରୁପ, ତୁମିହି ତ୍ରିବିଂ ଅର୍ଥାଂ ଅହଙ୍କାର ସରୁପ, ତୁମିହି ମୋକପାଳ ଅର୍ଥାଂ ଏ ଅହଙ୍କାରେର ପାଲକ ଏବଃ ଏହି ପ୍ରଗଞ୍ଚ ସାହାତେ ଜ୍ଞାନଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଲୀନ ହୟ ତୁମି ମେହି ମର୍ବଜ ଅର୍ଥାଂ ପ୍ରଧାନାଦିର ଆଭିର୍ଭାବ ଓ ତିରୋଭାବେର ସାଙ୍ଘି ଅତଏବ ଆମି ତୋମାରହି ଶରଣାପନ ହଇଲାମ ॥ ୩୨ ॥

ଆସାନ୍ତିପୃଛେଦ୍ୟ ପ୍ରତିଂ ଶ୍ରୀଜାନାଂ ହୁଯାବତୀର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତାଙ୍କାମଃ ।

ପରିବ୍ରଜଂ ପଦବୀମାହିତୋହଂ ଚରିଷ୍ୟେ ହା ହଦି ଯୁଞ୍ଜନ୍ ବିଶୋକଃ ॥ ୩୩ ॥

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁଦୀଃ ॥

ମୟା ପ୍ରୋକ୍ତଂ ହିଲୋକସ୍ୟ ପ୍ରମାଣଂ ସତ୍ୟଲୌକିକିକେ । ଅଥାଜନି ମୟା ତୁଭ୍ୟଂ ସଦବୋଚୟତଃ ମୁନେ ॥ ୩୪

ଶ୍ରୀଧରଦ୍ୟାମୀ ।

ସମ୍ୟାସାମ୍ଭଜାଂ ଆର୍ଥୟତେ । ଆସାନ୍ତିପୃଛେ ସଂ କିଞ୍ଚିଦିପି ପୃଛାମୀତାର୍ଥଃ । ତୟା ପୁନ୍ର ରୂପେଣ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣାନି ନିବୁଭାନି ଝଣାନି ଦୈଵାଦି କୃପାପି ସମ୍ୟ ସଃ । ଆପ୍ରକାମଶାହଂ ପରିବ୍ରଜତାଂ ସଂଘାସିନାଂ ପଦବୀଃ ମାର୍ଗମାତ୍ରିତଃ ସନ୍ ହା ହାଂ ଯୁଞ୍ଜନ୍ ଅରନ୍ ବିଚରିଷ୍ୟାମି ॥ ୩୩ ॥

ଅହଂ ତାବଜ୍ଜ୍ଞାନୋପଦେଶାଦୈର କ୍ଷମିତାହେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷସବ ଗୃହେ ବସତୋପି ମୁକ୍ତିଃ ଶୁଳକୈବ ସଦ୍ୟପ୍ରସାରଃ ଗନ୍ତ୍ୟବ୍ୟମେବ ଇତ୍ୟାଶ୍ରଦ୍ଧଃ । ତଙ୍କାପି ମାମେବାନୁମ୍ବରନ୍ ଗୃହେତ୍ୟାଶୟେନାହ ମରେତି ବସ୍ତ୍ରଭିତ୍ । ସତ୍ୟଲୌକିକିକେ ବୈଦିକେ ଲୋକିକିକେ କୃତ୍ୟେ । ସ୍ରୋକ୍ତସ୍ୟ ପ୍ରାମାଣ୍ୟମତି ଦର୍ଶର୍ଵତି । ସଦ୍ୟଶାନ୍ତ୍ରୁଭ୍ୟଂ ତବ'ପୁନ୍ରା ଭବିଷ୍ୟାମୀତି ଅବୋଚଂ । ଅତଏବ ତଦୃତଃ ସଥା ତବତି ତଥା ମୟା ଅଜନି ଜନ୍ମସ୍ତ୍ରୀକୃତଃ ॥ ୩୪ ॥

କ୍ରମମନ୍ଦର୍ଭଃ ।

ଶ୍ରୀମତ୍ ପିତୁରାଜାପାଦନ ରୂପଃ ॥ ୩୩ ॥

ସମ୍ମାନ୍ୟା ପ୍ରୋକ୍ତଂ ସର୍ବତ୍ରେବ ପ୍ରମାଣଂ ଅଥ ଅତୋହେତୋରେବ ମୟା ଅଜନି ହୃଦୟରେ ଜାତଃ । ତତ୍ତ୍ଵ ହେତୁମେବ ଦର୍ଶର୍ଵତି । ସତ୍ୟମବୋଚଂ । ତମପି କୃତମିତି । ଅର୍ଥାତା ମେତୋକ୍ତସ୍ୟ ପ୍ରାମାଣ୍ୟଃ ସ୍ଵତିରେଣୁ ମେତୋକ୍ତସ୍ୟ ମେତୋକ୍ତସ୍ୟ ମେତୋକ୍ତସ୍ୟ ॥ ୩୩ ୩୫

ଶ୍ରୀବିଶ୍ଵନାଥଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ।

ଆତୀତି ପାଦପୂରଣାର୍ଥଃ । ଆପୃଛେ ଅନ୍ୟ ସଂପ୍ରତି ସମ୍ୟାସାର୍ଥବଜାଂ ଆର୍ଥୟେ । ହେତୁନା ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ନିଯତଃ ଅଜାଃ ହଜେତି ପିତୁରାଜାରୂପଃ ଖଦଃ ସମ୍ୟ ସଃ । ଆପ୍ରକାମଃ ପୂର୍ଣ୍ଣମନୋରଥଶାହଂ ପରିବ୍ରଜତାଂ ସମ୍ୟାସିନାଂ ପଦବୀଃ ଆହିତଞ୍ଚାଂ ହଦି ଯୁଞ୍ଜନ୍ ଅରନ୍ ଚରିଷ୍ୟେ ବକ୍ଷସତଃ ପର୍ଯ୍ୟାଟ୍ୟାମି ଅତ୍ ଶ୍ରୀକର୍ଦ୍ଦିମେନ ମନ୍ୟେବଃ ପରାମୃଷଃ ଶୁଳାଭିଧାନେ ଶ୍ରୀନାରାଯଣେ ମେତୋକ୍ତସ୍ୟ ମାଜନ୍ମତ ଏବ ଦାସ୍ୟନିଷ୍ଠା ସରୀବତି । ସଂପ୍ରତି ପୁଣୀଭୂତେଚାଶିନ୍ ଦୁର୍ବାର ବାସନ୍ୟମପୁନ୍ୟଦେବ୍ୟାତ୍ୟେବେତି ଦାସ୍ୟବାୟନ୍ୟଯୋଧୀଗପଦଃ ନ ରମାବହଃ । କିଞ୍ଚିତ୍ତାମୀଶରଃ ସତସ୍ତରେ ମାଃ ଶୋକମୟୁଦ୍ରେ ନିମଜ୍ୟାଚିରାଦେବ ଅବରିଷ୍ୟତାତଃ ଅଥମହମେବ କିଃ ନ ଅବ୍ରାମି । ନଚ ଗୃହେତୀର୍ଣ୍ଣ ଅତ୍ୟ ବିହାଯ ପର୍ଯ୍ୟାତୋ ମମାଗରାଧୋ ଯତୋହ୍ରାକଃ ବୈଷଣବାନାଂ ମତେ ଭଜନୀୟଃ ଅଭ୍ୟ : ଖଲୁ ଭଜନାଧିନ ଇତି ଭଜନୀୟାଦିପି ଭଜନେ ତୁଯାନାଗରଃ କର୍ତ୍ତୁମୁଚିତ ଇତ୍ସ୍ୟ ଭଜନମେବାଷ୍ୟାମିକଃ ବିବିଜ୍ଞାର୍ଯ୍ୟେ ନିଷ୍ଠାତ୍ୟଃ ହୃଦୟର୍ବିଜନିତି ॥ ୩୩ ॥

ତୋ ମହାମୁନେ ହୁଂ ମନ୍ଦିପ୍ରେତମେବ ଚିକିର୍ଷି ସର୍ବଃ ତ୍ୟକ୍ତଃ । ମନ୍ତ୍ରଜନନ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୈବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟାତେମ ପ୍ରୋକ୍ତଙ୍କାଦିତ୍ୟାହ ହି ନିଶ୍ଚିକ୍ଷଣ ମୟା ସଂ ପ୍ରୋକ୍ତଂ ସର୍ବ ସର୍ପାନ୍ ପରିତ୍ୟଜ୍ୟେତ୍ୟାଦି ଗୀତୋପନିଷଦାଦିଭି ଶୁଦେବ ଲୋକସ୍ୟ ପ୍ରମାଣଃ । କି ସତ୍ୟଲୌକିକେ ସତି ସର୍ବୋତ୍ତମେହିଲୌକିକେ ଅଯନ୍ତରଃ । ଲୋକେ ଭବୋ ମୋକ୍ଷିକି ଶ୍ରୀବର୍ଗ ପ୍ରାପ୍ତିଲକ୍ଷଣେ ସର୍ଵସ୍ତର ମନ୍ଦାଦିଭିରପି ପ୍ରୋକ୍ତଂ ଲୋକସ୍ୟ ପ୍ରମାଣଃ । ଅଲୋକିକଷ୍ଟିନ୍ନୋ ମେତୋକ୍ତସ୍ୟ ଯୋ ସର୍ଵ ଶ୍ରୀ ମତି ସର୍ବୋତ୍ତମାଭାଗବତଧର୍ମେ ମୟା ପ୍ରୋକ୍ତମେବ ଲୋକସ୍ୟ ପ୍ରମାଣଃ । ସତ୍ୱତ୍ ଯେ ବୈ ଭଗବତା ପ୍ରୋକ୍ତା ଉପାୟା ଆଶ୍ରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହିତି । ଅତରୂ ସାଧୁ ବିଚାରିତଃ ସଂ ସର୍ବଃ ତ୍ୟକ୍ତଃ ଯାମୀତି ତାବଃ । ସ୍ରୋକ୍ତସ୍ୟ ପ୍ରାମାଣ୍ୟମତିଦର୍ଶଯତି ଅଥ ଅତଏବ ମାଯା ଅଜନି ସତ୍ୟଃ ତବ ପୁନ୍ଦ୍ରୋ ଭବିଷ୍ୟାମୀତ୍ୟବୋଚଂ । ତୁ ଥର୍ତ୍ତ ସତ୍ୟମେବ ॥ ୩୪ ॥

ଅଭୋ ! ତୁ ମୁକ୍ତରୂପେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହଇବାମାତ୍ର ଆମାର ଖଣ୍ଡର୍ଯ୍ୟ ନିଯୁତ ହଇଯାଛେ, ତାହାତେ ସଦିଓ ଆମି ପ୍ରାପ୍ତକାମ ହଇଯାଛି, ତଥାପି ତୋମାକେ କିଞ୍ଚିତ୍ ଜିଜ୍ଞାସା କରି । ତାହାର ପର ଆମି ପରିବ୍ରାଜକଦିଗେର ବାତ୍ ଆଶ୍ରଯ କରିଯାଇଛନ୍ତି ହୁଏ ମଧ୍ୟରେ ଅବନୀମଣ୍ଡଳ ବିଚରଣ କରିବ ॥ ୩୩ ॥

ଭଗବାନ୍ କପିଲ କର୍ଦ୍ଦମେବ ଏହି ସମସ୍ତ ବଚନ ଶ୍ରୀବନ୍ଧ କରିଯା କହିଲେନ, ହେ ମୁନିବର ! ବୈଦିକ ଏବଂ ଲୋକିକ କୃତ୍ୟେ ଆମାର ଉତ୍ୱିତ୍ ଲୋକେର ପ୍ରମାଣ ହଇଯା ଥାକେ, ଇହାତେ ଆମି ତୋମାକେ “ତୋମାର ପୁନ୍ର ହଇବ” ଏହି ଯେ କଥା ବଲିଲାଛିଲାମ ତାହା ସତ୍ୟ କରିବାର ନିମିତ୍ତ ତୋମାର ଗୃହେ ଜନ୍ମସ୍ତ୍ରୀକାର କରିଯାଛି ॥ ୩୪ ॥

ଏତମେ ଜୟ ଲୋକେହସ୍ତିନ୍ ମୁକୁଣ୍ଠାଂ ଦୁରାଶ୍ୟାଃ । ପ୍ରସଂଖ୍ୟାନାୟ ତତ୍ତ୍ଵାନାଂ ସମ୍ମତାୟାତ୍ମଦର୍ଶନେ ॥ ୩୫ ।
ଏଷ ଆୟୁପଥୋହବ୍ୟକ୍ତେ । ନଷ୍ଟଃ କାଳେନ ଭୂଷା । ତଃ ପ୍ରବର୍ତ୍ତଯିତୁଃ ଦେହମିମଂ ବିଦ୍ଵି ମୟା ଭୃତଃ ॥ ୩୬ ।
ଗଛ କାମଂ ମୟା ପୃଷ୍ଠୋ ମୟି ସଂନ୍ୟାସକର୍ମଣା । ଜିଜ୍ଞାସୁର୍ଜେନ୍ ମୃତ୍ୟୁମୁତ୍ତାୟ ମାଂ ଭଜ ॥ ୩୭ ॥
ମାମାଜ୍ଞାନଂ ସ୍ଵୟଂଜ୍ୟୋତିଃ ସର୍ବଭୂତ ଗୃହାଶ୍ୟାଃ । ଆୟନ୍ୟେବାତ୍ମନାତ୍ମୀକ୍ଷନ୍ ବିଶୋକୋହଭୟମୁଚ୍ଛସି ॥ ୩୮ ॥
ମାତ୍ରେ ଚାଧ୍ୟାତ୍ମିକୀଂ ବିଦ୍ୟାଂ ଶମନୀଂ ସର୍ବକର୍ମଣାଂ । ବିତରିମେ ସରାଚାରୀ ଭୟକ୍ଷାତିତରିମ୍ୟତି ॥ ୩୯ ॥

ଶ୍ରୀଧରମାୟୀ ।

ଦୁରାଶ୍ୟାଲିଙ୍ଗାଃ ମୁକୁଣ୍ଠାଂ ମୂଳିନାଂ ଆୟୁଦର୍ଶନେ ସମ୍ମତାୟ ତତ୍ତ୍ଵାନାଂ ପ୍ରସଂଖ୍ୟାନାୟ ବିଦ୍ଵିତ୍ୟତରମ୍ୟାତୁମ୍ୟଃ ॥ ୩୫ ॥
ନୟରମାତ୍ରଜ୍ଞାନ ମାର୍ଗଃ ପୂର୍ବମିନ୍ଦ ଏବ ନେଦାନୀମପୂର୍ବବ୍ୟ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନୀୟକ୍ଷମାତ୍ରାହ ଏଷ ଇତି । ଅବାକ୍ତଃ ସ୍ମରଃ ॥ ୩୬ ॥
କାମଂ ସଥେଚ୍ଛ ଆପୃଷ୍ଟଃ ଅଭୁଜ୍ଞାତଃ । ସଦା ସଥା ତୁ ଗୁରୁଃ ମାଂ ପୃଷ୍ଠୀବାନ୍ ତଥାତ୍ରାବହ୍ରାତୁଃ ମୋକ୍ଷାପି ଦ୍ୱୟା ପୃଷ୍ଠ ଇତ୍ୟର୍ଥଃ । ମୟି ସଂନ୍ୟାସେ
ମୟର୍ପିତେନ କର୍ମଣା । ଅବିଦ୍ୟା ମୃତ୍ୟୁଃ ତୌର୍ବୀ ବିଦ୍ୟାଯାମୃତମଶ୍ଵୁତେ ଇତି ଶ୍ରଦ୍ଧତଃ ॥ ୩୭ ॥
ତତ୍ତ୍ଵ ମାଂ ପରମାତ୍ମାନଂ ଆୟନ୍ ସ୍ଵାତ୍ମିନ୍ ଆୟନ୍ ମନ୍ସା ଅତୀକରଣୋହଭୟଂ ମୋକ୍ଷଃ ପ୍ରାପ୍ୟାମି ॥ ୩୮ ॥
ମାତ୍ରେ ଦେବହୁତୋ । ଶମନୀଂ ଉତ୍ୟାଲନୀଂ । ଭୟମତିଶୟେନ ତରିଷାତି । ପରମାନନ୍ଦକ ପ୍ରାପ୍ୟାତ୍ମିତି ଚକାରମ୍ୟାର୍ଥଃ ॥ ୩୯ ॥

କ୍ରମନନ୍ଦର୍ଭଃ ।

ଭୃତଃ ପ୍ରକଟୀକୃତଃ ॥ ୩୬ । ୩୭ । ୩୮ । ୩୯ । ୪୦ । ୪୧ ॥

ଶ୍ରୀବିଶ୍ଵନାଥଚକ୍ରବର୍ଣ୍ଣୀ ।

ସ୍ଵାବତାରପ୍ରମୋଜନଂ ଜ୍ଞାପଯତି । ଦୁରାଶ୍ୟାଃ ହର୍ଷଲିଙ୍ଗଶରୀରାଃ ମୁକୁଣ୍ଠାଂ ଆୟୁଦର୍ଶନେ ସମ୍ମତାୟ ତତ୍ତ୍ଵାନାଂ ପ୍ରସଂଖ୍ୟାନାୟ ବିଦ୍ଵିତ୍ୟ-
ତରମ୍ୟାତୁମ୍ୟଃ ॥ ୩୫ ॥
ଅବାକ୍ତଃ ସ୍ମରଃ ଦୈଶ୍ୱରେ ଦେହିଦେହବିଭାଗାଭାବେପି ବୁଦ୍ଧିର୍ହିର୍ ଭଗବତୀ ଅଭେଦେପି ଭେଦଃ ଜନୟତୀତି ନ୍ୟାୟେନ ଦେହଃ ମୟା ଭୃତମିତି
ଲୋକବୀତୋବେତିଃ ସତଃ ରଜତମ ଇତି ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଗୁଣାତ୍ମକଃ । ଶିତିସର୍ଗନିରୋଧେ ଗୃହୀତା ମାୟା ବିଭୋରିତି ବଜ୍ଜେଯା ॥ ୩୬ ॥
ମୟା ପୃଷ୍ଠ ଇତି ହୁ ଗୁରୁଃ ସଥା ମାମାପୃଷ୍ଠୀବାନ୍ ତଥାତ୍ରାବହ୍ରାତୁଃ ମୋକ୍ଷାପି ଦ୍ୱୟା
ତମ୍ୟାପି ତବ ବାହୁତଃ ସେଂସାତ୍ୟେବେତି ଭାବ: । ତଦେପି ଗୁରୁମେବ ତେ ମନଶେଷ କାମଂ ଗଛ । ଅମୃତତ୍ତ୍ଵାମ ଭଜ ଅବିଦ୍ୟା ମୃତ୍ୟୁଃ ତୌର୍ବୀ
ବିଦ୍ୟାଯାମୃତମଶ୍ଵୁତ୍ ଇତି ଶ୍ରଦ୍ଧତଃ । ସଦା ଅମୃତତ୍ତ୍ଵାମ ମରଗରାହିତ୍ୟାମ ଭଗବତୋ ରାମକୃଷ୍ଣାଦିହେନ ଜମବନ୍ୟାପାର୍ଦତାଂ ପ୍ରାପ୍ୟମ୍ୟାପି ତବ
ମୃମ୍ପିତ୍ୟା ଜନ୍ମତୁ ଭୟବ୍ୟତୋବେତି ଭାବ: ॥ ୩୭ ॥

ଆୟାନଂ କେଚିଏ ସ୍ଵଦେହାନ୍ତର୍ଦୟାବକାଶେ ପ୍ରାଦେଶମାତ୍ରଃ ପୁରୁଷଃ ବସନ୍ତଃ । ଚତୁର୍ବୁଜମିତାହ୍ୟାକ୍ଷପକାରଃ ଅନ୍ତର୍ଧାମିନଂ ହନ୍ଦିଷ୍ଟଦେବଃ
ଶ୍ଵରଃ ଆୟନ୍ ସ୍ଵାତ୍ମିନ୍ ଆୟନ୍ ବୁଦ୍ଧ୍ୟା ॥ ୩୮ ॥ ପ୍ରତ୍ଯେ ମମେଶ୍ଵରାତ୍ମାଃ କଳତ୍ରତ୍ର ଦେବହୁତେଚ୍ଛ କୁତେ ଚିକ୍ଷା ନ କାର୍ଯ୍ୟେତ୍ୟାହ ମାତ୍ରେ ଇତି ॥ ୩୯ ॥

କିନ୍ତୁ ଇହଲୋକେ ଆମାର ଏହି ଜନ୍ମ ଦୁରାଶ୍ୟ ଲିଙ୍ଗ ଦେହ ମୋଚନେଚ୍ଛୁକ ମୁନିଗଣେର ଆୟୁଦର୍ଶନ ସମ୍ମତ ତତ୍ତ୍ଵ
ପ୍ରସଂଖ୍ୟାନେର ନିଗିନ୍ତି ଜାନିବେ ॥ ୩୫ ॥

ମୁମେ ! ଆୟାଜ୍ଞାନେର ଏହି ମୁକ୍ତମାର୍ଗ ପୂର୍ବାନ୍ଧି ମିନ୍ ଆଚେ ମତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ କାଳ ବଶତଃ ବିନଷ୍ଟ ହଇୟା-
ଛିଲ, ଆମି ତାହା ପୁନର୍ବାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତ କରାଇବାର ନିମିତ୍ତ ଆୟମାୟା ଦ୍ୱାରା ଏହି ଦେହ ଧାରଣ କରିଯାଇଛି ॥ ୩୬ ॥

ତୁମି ଆମାର ନିକଟ ଅଳୁତ୍ତା ଚାହିତେଛ, ଭାଲ, ଆଜା ଦିତେଛି ସଥା ଇଚ୍ଛା ଗମନ କର, କିନ୍ତୁ ଆମାତେ
କର୍ମ ସମପଣ କରତ ଦୁର୍ଜ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ ଜୟ କରିଯା ଅମୃତର ନିମିତ୍ତ ଆମାର ଭଜନା କରିଓ ॥ ୩୭ ॥

ଏହି ରୂପ କରିଲେଇ ଆୟସ୍ଵରପ ସ୍ଵୟଂ ପ୍ରକାଶକ ସର୍ବଭୂତେର ଅନ୍ତର୍ଧାମୀ ଯେ ଆମି, ଆମାକେ ତୋମାର
ଆୟାତେ ଘନ: ଦ୍ୱାରା ଅବଲୋକନ ପୂର୍ବକ ଶୋକହିନ ହଇୟା ମୋକ୍ଷ ପ୍ରାପ୍ୟ ହଇବେ ॥ ୩୮ ॥

ପିତଃ ! ଆମି ଆମାର ମାତ୍ରା ଦେବହୁତିକେବେ ସର୍ବ କର୍ମେର ଉତ୍ୟାଲନୀ ଆୟୁବିଦ୍ୟା ବିତରଣ କରିବ,
ତାହାତେ ତିନି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସାର ଭୟ ହିତେ ପରିଭ୍ରାଣ ପାଇବେନ ଏବଂ ତୁହାର ପରମାନନ୍ଦ ଓ ଲାଭ ହିବେ ॥ ୩୯ ॥

ଶ୍ରୀମତ୍ରେୟ ଉବାଚ ॥

ଏବଂ ସମୁଦ୍ରିତଷ୍ଠେ କପିଲେନ ପ୍ରଜାପତିଃ । ଦକ୍ଷିଣୀକୃତ୍ୟ ତଃ ପ୍ରୀତୋ ବନମେବ ଜଗାମହ ॥ ୪୦ ॥

ଅତଃ ସ ଆଶ୍ଵିତୋ ମୌନମଞ୍ଜୁକଶରଗୋ ମୁନିଃ । ନିଃମଙ୍ଗେ ବ୍ୟଚରେ କ୍ରୋଗୀମନପିରନିକେତନଃ ॥ ୪୧ ॥

ମନୋ ବ୍ରକ୍ଷଗି ସୁଞ୍ଜାନୋ ଯତ୍ତେ ସଦସତଃ ପରଃ । ଗୁଣାବଭାସେ ବିଶୁଣ ଏକ ଭକ୍ତ୍ୟାନୁଭାବିତେ ॥ ୪୨ ॥

ନିରହଂକୁତିମିର୍ମର୍ମଶ ନିର୍ବନ୍ଦଃ ସମଦୃକ୍ ସମଦୃକ୍ । ଅତ୍ୟକ୍ ପ୍ରଶାନ୍ତିଧୀରୀରଃ ପ୍ରଶାନ୍ତୋର୍ମିରିବୋଦ୍ଧିଃ ॥ ୪୩ ॥

ଆଧରସାମୀ ।

ସମୁଦ୍ରିତଃ ସମ୍ଯଗୁଣଃ ସମ୍ ତଃ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣୀକୃତ୍ୟ ॥ ୪୦ ॥

ମୁନୀନଃ ବ୍ରତଃ ମୌନଃ ଅହିଂସାଦି ଲକ୍ଷଣେ ॥ ୪୧ ॥

ସଦସତଃ ପରଃ ଯତ୍ପିନ୍ ବ୍ରକ୍ଷଗି ଗୁଣାବଭାସେ ନିଷ୍ଠଣେ । ଏକଭକ୍ୟା ଅବ୍ୟଭିଚାରିଗ୍ୟା ଭକ୍ୟା ଅନୁଭାବିତେ ଅପରୋକ୍ଷିକୃତେ ॥ ୪୨ ॥

ଅତୋ ଦେହାଦିଷୁ ଅହନ୍ତାରାଦିରହିତଃ ଅତ୍ୟଏ ନିର୍ବନ୍ଦଃ ଶୀତୋଷାଦ୍ୟନାକୁଳଃ ସମଦୃକ୍ ଭେଦାଗ୍ରାହକଃ । କିନ୍ତୁ ସଦୃକ୍ ସମେବ ପଥନ୍ । ଅତ୍ୟକ୍ ପ୍ରବ୍ରାଣ ପ୍ରଶାନ୍ତା ବିକ୍ଷେପରହିତା ଧୀର୍ଯ୍ୟସ୍ୟ ॥ ୪୦ ॥

କ୍ରମନନ୍ଦଭଃ ।

ମନ ଇତି ପଞ୍ଚକଂ । ଆରୋହ ଭୂମିକା କ୍ରମେଣାପି ତତ୍ତ୍ଵେବାଧିକ୍ୟମାହ ମନୋ ବ୍ରକ୍ଷଗୀତି । ଏକଭକ୍ୟା ଅବ୍ୟଭିଚାରିଗ୍ୟା ସାଧନ ଲକ୍ଷଣ୍ୟା ଭକ୍ୟା ଅନୁଭାବିତେ ନିରସ୍ତରମପରୋକ୍ଷିକୃତେ ତାଃ ବିନା କ୍ୟାଟିଦିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ୍ୟାସିକ୍ରିତେ ॥ ୪୨ ॥

ନିରହଂକୁତଷ୍ଠାଦେବ ନିର୍ମରମଃ । ତଦୟାଭାବାଦେବ ମନ ଆଦୀନାମପ୍ରଭାବଃ ସିନ୍ଧ୍ୟାତି । ସମଦୃକ୍ ଭେଦାଗ୍ରାହକଃ । ସଦୃକ୍ ସସ୍ଵରୂପା ଭେଦେନ ବ୍ରଦ୍ଧେବ ପଶ୍ୟନ୍ । ଅତାକ୍ ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ପ୍ରଶାନ୍ତା ବିକ୍ଷେପରହିତା ଧୀର୍ଜିନଂ ସମ୍ ସଃ ॥ ୪୩ ॥

ଆବିଧନାଥଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ।

ସମ୍ଯଗୁଣତ୍ୟଃ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣୀକୃତ୍ୟ ॥ ୪୦ ॥ ୪୧ ॥

ସ୍ତ୍ରେ ସଦସତୋ ଭଦ୍ରାତ୍ମାଦ ବ୍ୟବହାରିକବସ୍ଥନଃ ପରଃ ତସ୍ମାଦ୍ଵାତ୍ମିତଃ ତମନୋ ବ୍ରକ୍ଷଗି ସୁଞ୍ଜାନଃ କୀର୍ତ୍ତଶେ ଗୁଣନାଂ ସୌନ୍ଦର୍ୟାଦି ମାସୁର୍ୟେଶ୍ୱର୍ୟ ରୂପାଣାଂ ଚିତ୍ତାନାମବଭାସଃ ପ୍ରକାଶୋ ଯତ୍ ତପ୍ତିନ୍ ବିଶୁଣେ ବିଗତପ୍ରାକ୍ତଗୁଣେ । ଏକ ଭକ୍ୟା ଅବ୍ୟଭିଚାରିଗ୍ୟା ଭକ୍ୟବ ଅନୁଭାବିତେ ନେତ୍ରାଦି ସର୍ବେନ୍ଦ୍ରିୟାନୁଭବ ଗୋଚରତାଂ ପ୍ରାପିତେ ॥ ୪୨ ॥

ତତ୍କଷ ବ୍ୟବହାରିକେ ସର୍ବବସ୍ତ୍ରନି ନିରହଂକୁତୀତ୍ୟାଦି । ସମ୍ବିନ୍ଦେବ ଭକ୍ତିଃ କିଯତ୍ତାଭୂତବତି ଭବିଷ୍ୟତୀତି ଦୃଗ୍ ଟିର୍ଯ୍ୟତ ସଃ । ଅତ୍ୟକ୍ ବହିର୍ବ୍ରତିରହିତା ଅତ୍ୟଏ ପ୍ରଶାନ୍ତା ଧୀର୍ଯ୍ୟସ୍ୟ ସଃ ॥ ୪୦ ॥

ମୈତ୍ରେୟ କହିଲେନ ବ୍ୟସ ବିଛୁର ! ଭଗବାନ୍ କପିଲ ଏହି ଥାକାର କହିଲେ ପ୍ରଜାପତି କର୍ଦମ ତୀହାକେ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରିଯା ପ୍ରୀତମନେ ଅରଣ୍ୟେ ଗମନ କରିଲେନ ॥ ୪୦ ॥

ଏବଂ ଆଜ୍ଞାରଇ ଶରଣାପନ ହଇଯା ମୁନିଦିଗେର ଅହିଂସାଦି ବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନ କରିଯା ଅବନୀତଲେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, କୋନ ବିଷରେଇ ତୀହାର ବ୍ରକ୍ଷମାକ୍ଷାଂକାର ହଇଲ ॥ ୪୧ ॥

ଅନୁଷ୍ଠର ସ୍ତ୍ରେ ଓ ଅମ୍ବେ ହଇତେ ଭିନ୍ ଯେ ବ୍ରକ୍ଷ ନିଷ୍ଠଣ ହଇଯାଓ ମନୁଷୁ ଭାବେ ଥାକାଶ ପାନ, ତୀହାର ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ କରିଲେନ । ତାହାତେ ଅବ୍ୟଭିଚାରିଗ୍ୟା ଭକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଅଚିରେଇ ତୀହାର ବ୍ରକ୍ଷମାକ୍ଷାଂକାର ହଇଲ ॥ ୪୨ ॥

ଅତ୍ୟଏ ଦେହାଦିତେ ଅହଂ ବୁଦ୍ଧି ଓ ମମତା ଶୁନ୍ୟ ହଇଲେନ, ସ୍ଵତରାଂ ଶୀତୋଷାଦିତେ ଅନାକୁଳ ଏବଂ ଭେଦ ବୁଦ୍ଧି ରହିତ ହଇଯା କେବଳ ସ୍ଵରୂପ ମାତ୍ରେ ଦେଖିତେ ଲାଗିଲେନ । ତୀହାର ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରତ୍ୟାମା ମାତ୍ରେ ପ୍ରବନ୍ନ ହଇଯା ଶାନ୍ତଭାବେ ଥାକାତେ ଯେମନ ତରଙ୍ଗ ପ୍ରଶାନ୍ତ ହଇଲେ ଜଳନିଧି ନିଷ୍ଠକ ହସ୍ତ, ତାହାର ନ୍ୟାୟ ତିନି ନିଶ୍ଚଳ ଓ ନିଃଶବ୍ଦ ହଇଯା ରହିଲେନ ॥ ୪୩ ॥

বাস্তুদেবে ভগবতি সর্বজ্ঞে প্রত্যগাত্মনি । পরেণ ভক্তিভাবেন লক্ষ্মী মুক্তবন্ধনঃ ॥ ৪৪ ॥

আত্মানং সর্বভূতেযু ভগবন্তমবস্থিতং । অপশ্যৎ সর্বভূতানি ভগবত্যপি চাত্মনি ॥ ৪৫ ॥

ইচ্ছাদ্বেষবিহীনেন সর্বত্র সমচেতসা । ভগবন্তক্ষিযোগেন প্রাপ্তা ভাগবতী গতিঃ ॥ ৪৬ ॥

শ্রীধরস্মামী ।

তদেবং কল্পিতোপাধি নিবৃত্তিমুক্তু । পরমেশ্বরপদ প্রাপ্তিমাহ বাস্তুদেব ইতি ত্রিভিঃ । প্রতীচো জীবস্যাত্মনি লক্ষ্মী চিত্তং যেন । যতো মুক্তং বন্ধনং অজ্ঞানং যস্য ॥ ৪৪ ॥

লক্ষ্মীভূতামেবাহ আত্মানমিতি ॥ ৪৫ ॥

তদেবং তেন ভাগবতী গতিঃ প্রাপ্তা । প্রাপ্তা ভাগবতীং গতিমিতি পাঠে স এব তাং গতিং প্রাপ্ত ইতি ॥ ৪৬ ॥

ক্রমসংক্রতঃ ।

তদেবং ব্রহ্মজ্ঞান গিশ্রভক্তিসাধনবশেনব্রহ্মালুভবে জাতেহপি ভক্তিসংক্ষারবলেন লক্ষ্মী প্রেমাদেস্তদুর্ভুর্মপি শ্রীভগবদমুভবমাহ । বাস্তুদেব ইতি । প্রত্যগাত্মনি সর্বেবাস্মাশয়ভূতে । পরেণ প্রেমলক্ষণেন ভক্তিভাবেন তচ্ছট্যেব লক্ষ্মীন্দীরতাত্মকাঃ । অহংকারাদয়ো যেনেতি । ব্রহ্মজ্ঞানেন প্রাকৃতাহংকারাদিলয়ানন্তরমাবির্ভুতান্ত প্রেমানন্দাভক্ত শুভ্রসন্দয়ান্ত লক্ষ্মীনিত্যর্থঃ । নহু তএব প্রত্যাবন্তস্তাঃ কিং বা পূর্ববদ্ধী অপি বন্ধহেতবোভবন্ত নেত্যাহ । মুক্তবন্ধনঃ অনাবৃত্তিঃ শুভ্রাদিতি ন্যায়াৎ ॥ ৪৪ ॥

ভক্ত্যতিশয়েন লক্ষ্মীক্ষয়েব প্রতিপাদয়তি । আত্মানমিতি আত্মাত্ব পরমাত্মা । সর্বথা তস্য ভগবানেবাস্ফুরদিতি বাক্যার্থঃ ॥ ৪৫ ॥

ততঃ সাক্ষাদেব তৎপ্রাপ্তিমাহ । ইচ্ছেতি । তদেবং ভাগবতী গতিঃ প্রাপ্তা । হেষস্তাদন্যত্রেচ্ছাদ্বেষ বিহীনেন । তস্মাদেবহেতোঃ সর্ববস্তু সমচেতসা । তত্ত্বতঃ । নারায়ণগরাঃ সর্বে ইত্যাদি । যদ্বা । ময়া লক্ষ্মী সহ বর্ততে ইতি সম ইতি । সহস্র নাম ভাষ্যাত । ভগবচেতসেতি প্রাপ্তো ভাগবতীং গতিমিতি পাঠে স কর্দম এব তাং গতিং প্রাপ্তঃ । অত্র ভগবন্তক্ষিযোগে নেত্যেব বিশেষায়িতি । এবমেবোভুং শ্রীভগবদপনিষৎস্তু । বৃক্ষ্যা বিশুদ্ধয়া যুক্ত্যা ধৃত্যাত্মানং নিষ্পত্য চ । শুভ্রাদীন্ত বিষয়াৎ স্তুত্যুক্ত্যা রাগদেবী বৃদ্ধম্যচ । বিবিক্ষসেবী লক্ষ্মী ব্যতোক্ত কার্যমানসঃ । ধ্যানযোগপরোনিত্যং বৈরাগ্যং সমুপাস্তিঃ । অহং

শ্রীবিশ্বনাথচক্রবর্তী ।

এতাবদহৃত স্বত্ত্বাবতঃ তস্য সহস্রেব কথমভূতভাব বাস্তুদেব ইতি প্রতীচো জীবস্যাত্মনি ভক্তিভাবেন ভজনোথেন ভাবেন পরেণ শ্রেষ্ঠেন প্রেম্যা হেতুনা লিঙ্গদেহনাশাশ্রষ্টা অপি পুনর্ক্ষেপ কার্যানশ্চিত্তমনোবৃক্ষ্যাদয়োহংপ্রাকৃতা যেন সঃ । নহু পূর্ববদ্ধমী অপি বন্ধহেতবো ভবন্তি তত্ত্বাহ মুক্তবন্ধনঃ অনাবৃত্তিঃ শুভ্রাদিতি ন্যায়াৎ ॥ ৪৪ ॥

অতৃশ তস্য ভগবৎ সাক্ষাত্কারো ভূদিত্যাহ আত্মানং সর্বান্তর্যামিনঃ তৃতীয়পুরুষঃ ক্ষীরোদশায়িনমিত্যর্থঃ । ভগবন্তং তমেব স্বেষ্টদেবং শুক্রং চতুর্ভুজমপশ্যৎ । তথা আত্মনি প্রকৃত্যান্তর্যামিনি প্রথম পুরুষে কারণার্থবশায়িনি সর্বভূতানি তদীয় রোমকৃপ-গতশতকোটি ব্রহ্মাশুভ্রানি যোগজ নেত্রেগাটৈব হিতা অপশ্যৎ তেন দ্বিতীয়ক্ষেত্রেভুক্তাঃ ক্রমমুক্তাদেোগিনঃ সকাশাঃ অস্য উৎকর্ষ উভঃ । সহি ব্রহ্মাশুভ্র সর্ববন্ত দিনক্ষুস্তত্ত তত্ত্ব স্থূলদেহেং ত্যক্ত । গচ্ছতি অয়স্ত্বেব হিতা সর্বব্রহ্মাশুভ্রহিঃ কারণার্থবশায়িনঃ তদোমকৃপেযু সর্বভূতান্যপি নিষ্কাম এবাপশ্যৎ ভগবত্যাপি চেতি তমেবাত্মানং স্বেষ্টদেবং শুক্রং ভগবন্তমপশ্যৎ । তপ্তিম্বলি সর্বভূতানি শ্রীকৃষ্ণে যশোদেবাপশ্যদিত্যেৰ্ঘর্যেপাসকে শ্রীকর্দমে তামৃগেশ্যদর্শনমুচিতমেবেতি জ্ঞেয় ॥ ৪৫ ॥

সর্বত্র জগতি হেষস্তাদিচ্ছাদ্বেষবিহীনেন তস্মাদেব হেতোঃ সমচেতসা কর্দমেন ভাগবতী ভগবৎ পূর্বদত্ত লক্ষণা গতিঃ প্রাপ্তা ।

তদনন্তর বন্ধন হইতে মুক্ত হওয়াতে তাহার চিত্ত পরম ভক্তিভাবে জীবাত্মা স্বরূপ ভগবান্ত বাস্তুদেবে সঙ্গত হইল ॥ ৪৪ ॥

তাহাতে স্বয়ং ভগবৎ স্বরূপ হইয়া সকল প্রাণিতে ভগবজ্ঞপ আত্মাকে অবস্থিত এবং সকল ভূতকে ভগবজ্ঞপ আত্মায় অবস্থিত দেখিতে লাগিলেন ॥ ৪৫ ॥

অতএব রাগ দ্বেষ বিহীন এবং সর্বত্র সমদর্শি চিত্ত দ্বারা ভগবন্তক্ষিযোগে ভগবৎ সমন্বিতী গতি

॥ * ॥ ଇତି ଶ୍ରୀଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଃ ସଂହିତାୟାଃ ବୈଯାସିକ୍ୟାଃ ତୃତୀୟସ୍କକ୍ଷେ କର୍ଦ୍ମ ପ୍ରବ୍ରଜ୍ୟା ନାମ ଚତୁର୍ବିଂଶୋହିଧ୍ୟାୟଃ ॥ * ॥ ୨୪ ॥ * ॥

ଶ୍ରୀଶୌନକ ଉବାଚ ॥

କପିଲଙ୍କୁ ସଂଖ୍ୟାତା ଭଗବାନ୍ତାତ୍ମାଯାୟା । ଜୀତଃ ସ୍ୱସ୍ତରଙ୍କରି ସାକ୍ଷାଦାତ୍ମା ପ୍ରଜ୍ଞପ୍ରଥମେ ନୃଗାଃ ॥ ୧ ॥

ନହସ୍ୟବଞ୍ଚଗଃ ପୁଂସାଃ ବରିଷ୍ଵଳଃ ସର୍ବଯୋଗିନାଃ । ବିଶ୍ରତେ ଶ୍ରଦ୍ଧଦେବସ୍ୟ ଭୂରି ତୃପ୍ୟନ୍ତି ମେହସବଃ ॥ ୨ ॥

ଆଧରଦ୍ୱାରୀ ।

॥ * ॥ ଇତି ତୃତୀୟେ ଚତୁର୍ବିଂଶଃ ॥ * ॥

ପଞ୍ଚବିଂଶେ ଜନନ୍ୟାତୁ ପୃଷ୍ଠେ ବକ୍ଷବିମୋଚନଂ । ଆଦାବାହ ପରଃ ଭକ୍ତିଲଙ୍ଘଣଃ କପିଲଃ ସ୍ଵତଃ । କପିଲେନାପର୍ତ୍ତି ମାତ୍ରେ ଗୃତଭାବ ନିୟମିତା । ଯୋଗମାଣିକାମଞ୍ଜୁଷା କ୍ଷୁଟମୁଦ୍ୟାଟାତେଥୁନା ॥ ୦ ॥

ଉତ୍ତାତୁବାଦ ପୂର୍ବକଂ କାପିଲଃ ଯୋଗଃ ପୃଛତି କପିଲ ଇତି ତ୍ରିଭିଃ । ତ୍ରାନାଂ ସଂଖ୍ୟାତା ଗଣକଃ ସାଂଖ୍ୟପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଇତ୍ୟର୍ଥ । ଅତଏବ ସ୍ୱର୍ଗଃ ଜୀତଃ । ଆତ୍ମପ୍ରଜ୍ଞପ୍ରଥମେ ଆତ୍ମଜ୍ଞାପନାୟ ॥ ୧ ॥

ପୁଂସାଃ ମଧ୍ୟେ ବଞ୍ଚଗଃ ବ୍ରନ୍ଦମୟେତ୍ୟର୍ଥ । ସର୍ବଯୋଗିନାଃ ମଧ୍ୟେ ବରିଷ୍ଵଳଃ ବରସ୍ୟ ଭାବୋ ବରିମା ଭବିତ୍ପ୍ରଧାନୋହୟଃ ନିର୍ଦ୍ଦେଶଃ

କ୍ରମମର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

କାରଂ ବଲଃ ଦର୍ପଃ କାମଃ କ୍ରୋଧଃ ପରିଗ୍ରହଃ । ବିମୁଚ୍ୟ ନିର୍ମମଃ ଶାସ୍ତ୍ରେ ବ୍ରନ୍ଦଭୂତାଯା କରନ୍ତେ । ବ୍ରନ୍ଦଭୂତଃ ପ୍ରସଙ୍ଗାତ୍ମା ନ ଶୋଚନ୍ତି ନ କାଙ୍ଗନ୍ତି । ସମଃ ସର୍ବେଷୁ ଭୂତେସୁ ମନ୍ତ୍ରଭିଂ ଲଭନ୍ତେ ପରାଂ । ଭକ୍ତ୍ୟା ମାତ୍ରଭିଜାନାତି ଯାବାମ୍ ଯଶ୍ଚାପି ତ୍ରଷ୍ଟଃ । ତତୋ ମାଂ ତ୍ରଷ୍ଟଭୋଜାତ୍ମା ବିଶତେ ତନ୍ମନ୍ତର ମିତି । ଅତି ବିଶତେମିରନାର୍ଥ । ଯଥା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଂ ପରିତାଜ୍ୟ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଃ ପ୍ରବିଷ୍ଟବାନୟଃ ରାଜେତି । ଶ୍ରୀଶମେ ଶ୍ରୀଗୋପେତ୍ରକ୍ଷମଂପ-ତ୍ୟମନ୍ତରମେବ ବୈକୁଞ୍ଚେ ଦୃଷ୍ଟି ଇତି ଶ୍ରୀଶାମିଭିରେ ଚ ବ୍ୟାଧ୍ୟାତଃ ॥ ୪୬ ॥

॥ * ॥ ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତେ ତୃତୀୟସ୍କକ୍ଷେ ଜୀବଗୋପ୍ତାମିକ୍ତ କ୍ରମମର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଚତୁର୍ବିଂଶୋହିଧ୍ୟାୟଃ ସମାପ୍ତଃ ॥ * ॥

ସ୍ୱସ୍ତରଙ୍କରି ତତ୍ତ୍ଵଭିନ୍ନମାତ୍ରା ତାଃ । ତର୍କପରଃ ତ୍ରେପଭାବଃ ତତ୍ତ୍ଵକର୍ଷକ ସର୍ବତଃ ॥ ୦ ॥

ଉତ୍ତମ୍ବନ୍ଦୀତା ତତ୍ତ୍ଵମର୍ତ୍ତବ୍ୟାନକର୍ତ୍ତା ସାଂଖ୍ୟପ୍ରବର୍ତ୍ତକଃ । ସ୍ୱସ୍ତରଙ୍କରି ଆତ୍ମମାଯାଯା ଜୀତଃ ଅତର୍କ୍ୟଯୋଗମାଯାଶକ୍ତ୍ୟା ପ୍ରାତ୍ମାବିତା ପ୍ରାକ୍ତତଜୟାଲୀଲ ଇତ୍ୟର୍ଥ । ଅମ୍ବ କର୍ମଚ ମେ ଦିବ୍ୟମେବଂ ଯୋ ବେତି ତ୍ରଷ୍ଟ ଇତି ଭଗବତୁତେ ତ୍ରଗବଜ୍ଜନ୍ମନୋ ମାୟିକତ୍ୱସ୍ୟ ବ୍ୟାଧ୍ୟାତୁ-ମଶକ୍ୟାତ୍ୟ ॥ ୧ ॥

ପୁଂସାଃ କ୍ଷୀରୋଦଶାୟି ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରକ୍ରିୟାଗାଃ ତଥା ସର୍ବଯୋଗିନାଃ ଦତ୍ତଭେଦ୍ୟାନାଶଃ ମଧ୍ୟେ ଅସ୍ୟ ବଞ୍ଚଗଃ କପିଲାକାରସ୍ୟ ଦେହସ୍ୟ ଯୋ

ଅଚିରେଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହଇଲ ॥ ୪୬ ॥

॥ * ॥ ଇତି ତୃତୀୟେ ଚତୁର୍ବିଂଶଃ ॥ * ॥

ପଞ୍ଚବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟେ ଭଗବାନ୍ କପିଲ ଜନନୀ କର୍ତ୍ତ୍ରକ ଜିଜ୍ଞାସିତ ହଇଯା ପ୍ରଥମତଃ ବକ୍ଷନ ମୋଚନକାରି ଅତ୍ୟକ୍ରମ୍ଭ୍ରମ୍ଭ ଭକ୍ତି ଲକ୍ଷଣ ବର୍ଣନ କରେନ । ଏବଂ ଐ ଭଗବାନ୍ ଯୋଗକ୍ରମ ମାଣିକ୍ୟ ମଞ୍ଜୁଷା (ପେଟରା) ଗୃତ ଭାବ ଦ୍ୱାରା ଆବନ୍ତ କରିଯା ଯେ ମାତାକେ ସମର୍ପଣ କରେନ ଏକଣେ ପ୍ରାଣିରୁପେ ତାହାର ଉତ୍ସାହିତ କରା ହିତେତେ ॥ ୦ ॥

ଶୌନକ କହିଲେନ ଅହେ ସୂତ ! ତତ୍ତ୍ଵ ମକଳେର ସଂଖ୍ୟାକର୍ତ୍ତା ଅର୍ଥାତ୍ ସାଂଖ୍ୟ ଶାନ୍ତ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଭଗବାନ୍ କପିଲ ଜନ୍ମ ରହିତ ହଇଯାଓ ମାନବଗଣେର ଆତ୍ମ ବିଜ୍ଞାପନାର୍ଥ ଆପନାର ଶାରୀଦାରା ସ୍ୱର୍ଗ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଯାଛେ ॥ ୧ ॥

ତିନି ପୁରୁଷଦିଗେର ମଧ୍ୟେ ଉତ୍ସମ ଏବଂ ଯୋଗିମକଳେର ମଧ୍ୟେ ଗରିଷ୍ଠ, ଆମି ମେଇ ଦେବେର ଚରିତ୍ର ବହୁବାର